

*La Reial Acadèmia Catalana
de Belles Arts de Sant Jordi de
Barcelona dins l'ecosistema
artístic i cultural a Catalunya*

TREBALL DE FINAL DE MÀSTER

Gestió Cultural

Alumne: Àfrica Tiñana Mbuña

Tutora: Flora Bacquelaine
Vidal de Llobatera

Curs acadèmic: 2022-2023

Sumari

1.	Justificació	2
2.	Objectius de la investigació	3
3.	Metodologia	4
4.	Plantejament i concreció del problema	5
5.	Marc teòric	7
5.1.	Estat de la qüestió.....	7
5.1.1.	Concepte “cultura”	7
5.1.2.	La cultura a la societat contemporània.....	8
5.1.3.	Concepte d’“Acadèmia”	8
5.1.4.	La sociologia cultural i artística	9
6.	Estudi de cas: la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi	11
6.1.	Història	11
6.2.	Context actual.....	15
6.3.	La RACBASJ i l’ecosistema sociocultural, econòmic i polític.....	17
6.4.	Objectes d’investigació	20
6.5.	Anàlisi quantitativa i qualitativa.....	21
6.5.1.	Enquesta.....	21
6.5.2.	Entrevistes.....	27
7.	Conclusions.....	32
8.	Bibliografia	39
	ANNEX I	44
	ANNEX II	45
	ANNEX III.....	52

1. Justificació

Les Reials Acadèmies de Belles Arts actuals van sorgir de l'academicisme il·lustrat del segle XVII en el qual es va establir un sistema d'institucionalització cultural i artística que comptava amb el suport i promoció directa de la monarquia. A l'Estat espanyol, les Reials Acadèmies encara són institucions emparades per la Corona. Ara com ara, es defineixen com a centres de cultiu del saber i de la difusió del coneixement:

Han sido y siguen siendo las entidades que representan la excelencia en los diversos campos de las ciencias, las artes y las humanidades. Sus valores esenciales son, por un lado, la categoría de sus miembros, en quienes concurren los más altos méritos intelectuales y científicos, y por otro, su estabilidad e independencia frente a intereses económicos o políticos (Instituto de España, 2023).

Malgrat aquesta descripció, val a dir que avui dia moltes d'elles han perdut gran part de la força, el prestigi i el poder que van tenir a l'època en la qual es van establir. A més d'això, generalment constitueixen espais desconeguts i allunyats de la ciutadania comuna.

En diagnosticar les casuístiques d'aquests successos, a l'hora d'estudiar aquest fenomen es fa indispensable considerar les condicions socials i polítiques, passades i actuals, en les quals s'han desenvolupat i es desenvolupen els esdeveniments. Esbrinar el perquè d'aquestes conjuntures és una de les raons que justifica la temàtica d'aquesta recerca. En el camp que ens incumbeix —la gestió cultural—, la identificació dels incidents que originen una “preocupació” o un “problema” és un dels components fonamentals a l'hora de cercar respostes i solucions a les situacions a tractar o sobre les quals intervenir (Martinell Sempere, 2018: 27).

A propòsit de les Acadèmies de Belles Arts, la relació entre l'art i la història, tal com planteja G. C. Argan, s'ha d'estudiar com la relació dialèctica entre la mateixa història i el desenvolupament dels fenòmens artístics anàlegs a la vida associada, dit d'una altra manera, en correspondència amb la societat coetània (Argan, 1964 [Ed. 2009]: 15). Es tracta d'analitzar i d'interpretar la realitat cultural, artística, política i social, així com la vinculació i la repercussió que tenen aquestes institucions en la comunitat de la qual formen part dins del seu context, en aquest cas, contemporani.

La rellevància de la investigació es dona per la condició d'aquests espais com equipaments culturals, és a dir, són en si mateixos l'expressió d'una història i del reflex d'una època determinada; són instruments d'utilització per a la satisfacció de les necessitats socials en matèria cultural i, entre d'altres, són contenidors de cultura tangible i intangible (Carbó Ribugent, *et al.*, 2015: 8-9), factors

que fan que s'inscriguin en el camp de l'interès general i, per tant, en espais susceptibles d'intervenció des de la gestió cultural.

La finalitat d'aquest treball d'investigació és determinar quina posició ocupa avui dia la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona (RACBASJ) dins l'ecosistema artístic i cultural a Catalunya. L'estudi pretén abordar, des de la perspectiva de la sociologia cultural, com ha canviat històricament el criteri cultural i artístic especialment quan parlem de la dita tipologia d'institució i com aquestes fortuïtats afecten la situació de decadència que travessa en el present. El que es pretén és elaborar un diagnòstic que esdevingui la base sobre la qual, des d'una posició realista i pragmàtica, es pugui planificar i dissenyar propostes d'acció i de millora.

2. Objectius de la investigació

L'objectiu general d'aquest treball és ubicar la Reial Acadèmia de Belles Arts dins la xarxa cultural i artística de la societat catalana contemporània.¹ El requisit de posicionar el referit equipament en aquest context determinat sorgeix de la necessitat d'analitzar els efectes que causen el “problema”: la situació incerta de la RACBASJ a Catalunya, que són, concretament, la desatenció per part de l'administració pública autonòmica i estatal; la situació de desavantatge econòmic d'aquesta institució per engegar nous projectes acompanyada dels escassos recursos cognitius i que, a la vegada, provoquen l'estancament cultural. A això se li suma que és un espai, per diversos motius, desconegut per la societat. Aquestes són les hipòtesis de partida.²

Els aspectes particulars que defineixen les diferents dimensions del problema i, per consegüent, conformen els objectius específics són:

- Conèixer com es regulen actualment les Reials Acadèmies des del govern central i des de l'autonòmic —és a dir, des de Catalunya— i com afecta aquesta gestió a les mateixes entitats; situar-les dins del marc de les polítiques culturals.
- Abordar la qüestió financera, quines són les fonts de finançament.
- Identificar les raons de la seva precària situació des del punt de vista cultural i artístic i de cara a la societat; identificar quina és la funció actual de l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona.
- Saber quin paper representa en els nostres dies i qui assumeix en l'actualitat les funcions d'òrgan, o òrgans, prescriptors de la cultura, tasca històricament assignada a aquestes institucions.

¹ Es pot consultar el diagrama de l'arbre d'objectius l'annex I.

² A l'annex I també s'inclou l'esquema de l'arbre de problemes.

- Examinar, des de l'àmbit de la sociologia cultural, els fonaments pels quals la societat catalana no valora —tot i ser un espai de la memòria— la Reial Acadèmia de Belles Arts; conèixer el context contemporani local i global.
- Argumentar les causes de per què resulta difícil la seva reinserció a la xarxa cultural.

3. Metodologia

Per treballar els objectius marcats en la recerca es farà servir una metodologia mixta que compregui tant l'anàlisi quantitativa com l'anàlisi qualitativa. La primera s'usarà per quantificar i mesurar la freqüència d'aparició de determinades característiques de contingut que facilitin l'obtenció de dades descriptives; ajudarà a analitzar fets objectius que segueixen uns patrons generals i a capturar la realitat examinant-la per trobar variables estandaritzables que es puguin traduir en prototips estadístics de codificació numèrica. Això es farà mitjançant informació de dades comparatives; assiduïtat d'aparició de conceptes i paraules clau; qüestionaris; el recompte d'usuaris i visitants, etc. El segon mètode, el qualitatiu, deriva de la presència/absència d'elements en el discurs. Aquest s'emprarà per abordar el *com* i *per què*; estudiar la vida social en el seu estat natural des de la sociologia cultural; establir relacions a partir de les dades extretes de l'anàlisi quantitativa; i per aprofundir en els significats intersubjectius, situats i construïts (Vayreda, s. d.: 6, 39-40).

La investigació tindrà com a referència l'anàlisi de contingut. Una tècnica que López-Aranguren (1990) defineix com l'anàlisi de la realitat social a través de l'observació i de l'estudi dels documents creats o produïts en el si d'una o diverses societats (Vayreda, s. d.: 8). Aquest procediment permetrà treballar la matèria explícita i implícita de les fonts posicionant-les en relació amb el context a avaluar (Cantó-Milà, s. d.: 15-16).

La documentació a escutar serà de varietat i de procedència diversa. A través de les fonts institucionals tradicionals com arxius o biblioteques, la intenció és cercar bibliografia o documents d'arxiu que siguin rellevants i que serveixin de referència per a la investigació. Mitjançant els recursos electrònics la idea és accedir a textos amb accés obert com normatives relatives a les Reials Acadèmies o publicacions d'autors o d'entitats que tractin sobre el tema. També s'extraurà informació a partir d'entrevistes de referència, converses i enquestes.

L'estudi de cas delimitarà totes aquestes accions a un escenari particular, la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, per entendre, des de l'observació directa i a partir de la recollida d'informació i dades obtingudes des d'un context real i contemporani, el fenomen a tractar.

4. Plantejament i concreció del problema

En l'àmbit polític, d'acord amb l'article 62j de la Constitució espanyola (1978), una de les funcions del Rei és l'Alt Patronatge de les Reials Acadèmies. Per altre costat, el Reial decret 404/2020, de 25 de febrer, pel qual es desenvolupa l'estructura orgànica bàsica del Ministeri de Ciència i Innovació, al segon apartat de la disposició addicional setena —en la qual s'estableix la relació administrativa amb l'Institut d'Espanya (IdeE)—, estipula que a aquest ministeri li correspon, mitjançant la seva Subsecretaria, la relació administrativa amb les Reials Acadèmies i les Acadèmies d'àmbit nacional. L'IdeE, tal com es delibera al primer apartat de la mateixa disposició, es relaciona administrativament amb el ministeri a través de la seva Subsecretaria a efectes de la seva vinculació amb l'Administració General de l'Estat. A causa d'això, dita corporació, per via de normes internes establertes l'any 1979, s'encarrega de coordinar, a més de les Acadèmies que l'integren, les Acadèmies territorials a través de la creació de la figura de les Acadèmies Associades. Al primer punt de l'article 8 del Reial decret 1160/2010, de 17 de setembre, pel qual es regula l'IdeE, s'especifica que, amb l'acord de la seva Junta rectora, podrà reconèixer com a associades altres Reials Acadèmies i Acadèmies d'àmbit nacional, autonòmic, provincial o local, oficialment establertes i reconegudes; al punt dos, es fa constar que el reglament intern dictarà les condicions per a l'esmentada associació que haurà de respectar l'autonomia de les Acadèmies, la voluntarietat de l'associació i les competències de les comunitats autònomes.

Dins d'aquest context legislatiu, a Catalunya, l'article 125 de l'Estatut d'Autonomia (2006) consigna la jurisprudència de les Acadèmies a la Generalitat; la norma es detalla per mitjà del Decret 120/1987, de 9 d'abril, pel qual la Generalitat de Catalunya assumeix les competències exclusives en matèria d'Acadèmies amb seu central a la comunitat autònoma. A més d'això, l'article 5 del referit decret, atribueix el registre administratiu, així com les tasques administratives, i el funcionament de les Acadèmies al Departament de Justícia, Drets i Memòria.

Les institucions públiques catalanes defineixen les Acadèmies com a “corporacions de dret públic que tenen com a finalitat principal la investigació en el camp de qualsevol ciència o art”. Per l'altra banda, les administracions públiques estatals referencien les Reials Acadèmies com a “institucions de caràcter centenari que constitueixen el més alt exponent del coneixement”. Així mateix, el Ministeri de Ciència i Innovació enuncia que d'elles es dedueix un interès públic d'indubtable importància, a més de la consecució de diversos objectius propis del mateix ministeri com el desenvolupament de la cultura, l'educació, el coneixement i la investigació. Addicionalment, es manifesta que la natura diversa d'aquest conjunt d'entitats té com a conseqüència que tractin de forma transversal una àmplia varietat de matèries. A Catalunya per exemple d'entre les dotze Acadèmies inscrites al registre de la

Generalitat, hi ha: la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya, la Reial Acadèmica Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (aquestes tres són Acadèmies Associades a l'IdE); la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i, entre d'altres —malgrat que no porta la nomenclatura d'Acadèmia—, l'Institut d'Estudis Catalans.

Com es pot observar, la Generalitat suscita un concepte dissemblant al del govern central en relació amb les Acadèmies, fet que s'evidencia en la seva breu definició així com en la configuració legislativa assignada a les referides institucions. Aquests fenòmens conformen algunes de les hipòtesis de partida que donen peu a la formulació d'una de les preguntes de recerca: quin és el criteri amb el qual es coordinen, es gestionen i es registren les Acadèmies a Catalunya? Un altre fet perceptible és l'existència d'asimetries, quant a la destinació de recursos —sobretot econòmics— i la notorietat, entre unes i altres. A banda de les disciplines que abasten, quins altres principis determinen aquestes diferències?

Històricament, les Acadèmies han estat espais de promoció i de creació d'activitats científiques, literàries i culturals projectades als sectors professionals que les integren (Sánchez de la Torre, 2003:15). Les Acadèmies de Belles Arts en particular, parafrasejant a M. Freixa i a I. Gras (2016: 9-11), a banda d'haver sigut institucions referents —com a centres formadors i reguladors de la pràctica artística— dins l'esfera cultural els darrers segles, han supervisat i potenciat les diferents disciplines artístiques, fet que les converteix en espais de la memòria col·lectiva de les societats on s'ubiquen; la RACBASJ n'és un clar exemple. Ara bé, quin paper representa aquesta organització dins l'ecosistema cultural català d'avui dia? Citant a P. Vélez (2001: 11), des dels seus orígens, l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona ha viscut múltiples adversitats: guerres, canvis de govern, pressions polítiques centralitzadores, creació d'altres museus, etc., que han provocat que, en algunes etapes, el seu museu s'hagi esvaït del panorama artístic-cultural del país. En aquest sentit, han sigut moltes les reivindicacions que s'han fet —des de la teoria— per buscar solucions al problema. La situació sembla que comença a canviar, tot i que de manera pausada i no exempta de dificultats. Quins són els motius pels quals costa tant tornar a fer valdre i reconèixer el valor històric, artístic i cultural d'aquesta institució en la societat catalana?

Aquest treball es focalitza en l'anàlisi de tots aquests factors, però amb un element afegit: obrir el debat a la ciutadania, ja que, com bé expressa C. Rodà (s. d.: 5), el gran canvi en les institucions culturals té lloc en el trànsit que va des de la perspectiva corporativa fins als públics. Quina percepció tenen els usuaris sobre les Acadèmies i, especialment, sobre la RACBASJ? El seu punt de vista serà clau a l'hora de cercar respostes sobretot de cara a la continuïtat d'aquestes organitzacions en el futur.

5. Marc teòric

5.1. Estat de la qüestió

En els darrers anys s'han escrit diversos i variats textos sobre les Reials Acadèmies, els trobem en forma de reclam d'una necessària renovació i adaptació a les exigències del segle XXI (Villareal, 2014; Caballú Albiac, 2017) o des de la consideració de la perspectiva de gènere (Martín Rodrigo, 2014; RACBASJ, 2017). A Catalunya alguns autors tracten el tema des del punt de vista polític sol·licitant la revisió del terme “Reial” (Fuentes Arderiu, 2013), d'altres constaten les limitacions a l'hora d'aprofundir en l'estudi sobre les Acadèmies de Belles Arts, sobretot en el cas de Barcelona (Gras, i Freixa, 2016). També trobem escrits relatius a la història d'aquestes institucions des d'aspectes més objectius (García Melero, 2013). Amb tot, però, s'ha trobat a faltar l'anàlisi des del sector de la gestió cultural. La investigació des d'aquesta disciplina —que precisament neix arran de la complexitat del fenomen cultural contemporani i les noves exigències a les quals ens enfrontem—, es fa necessària en tant que els professionals d'aquest àmbit, com a mediadors entre la creació, la participació i el consum cultural, a més de contribuir a millorar el funcionament de les organitzacions culturals i a establir un equilibri de les relacions que intervenen en els processos de la cultura, també vetllen pels interessos de la societat i del bé comú (APGCC, 2011, p. 4-5).

Mitjançant aquests criteris, els conceptes teòrics que fonamenten el present estudi es desenvolupen a partir de la definició de “cultura” ubicant-la en un context de globalització, diversitat i homogeneïtzació; l'anàlisi des d'una perspectiva històrica del concepte “Acadèmia”; i l'exploració des de la sociologia cultural i artística per explicar el fenomen dels canvis dels interessos socials. Tot per justificar la realitat i els factors des d'on partim.

5.1.1. Concepte “cultura”

A la Declaració de Mèxic sobre les polítiques culturals (1982) es va considerar la cultura com a:

Conjunto de los rasgos distintivos espirituales y materiales, intelectuales y afectivos que caracterizan a una sociedad o a un grupo social y que abarca, además de las artes y las letras, los modos de vida, las maneras de vivir juntos, los sistemas de valores, las tradiciones y las creencias.

Posteriorment, la Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat cultural (2001) reafirmava aquesta definició considerant, a més, la ràpida evolució de les noves tecnologies de la informació i la comunicació facilitades pel procés de mundialització proclamant i aprovant, entre d'altres, principis com: identitat, diversitat cultural i pluralisme. En aquesta línia, l'Agenda 21 de la Cultura (2004), va establir com el primer dels seus fonaments la defensa per la diversitat cultural definint-la com el

principal patrimoni de la humanitat. En el marc de la Convenció de 2005 de la UNESCO sorgien conceptes com la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals.

Actualment, la UNESCO, entre d'altres, considera que el patrimoni cultural —tant material com immaterial— i la creativitat són recursos que s'han de gestionar i protegir acuradament en tant que impulsors i facilitadors dels Objectius de Desenvolupament Sostenible marcats a l'Agenda 2030 (Hosagrahar, 2021).

5.1.2. La cultura a la societat contemporània

La societat contemporània actualment es troba en un entorn de canvis a escala mundial. Un context en el qual la consolidació del capitalisme que desencadena l'accelerada evolució de la globalització donen lloc al debat a propòsit de la relació i els seus efectes sobre la cultura.

Alguns autors contempen la globalització³ com l'oportunitat per eliminar les barreres que separen unes cultures d'altres i apuntar cap a la creació d'una nova cultura universal; hi ha qui també fa referència a una cultura integrada dins la nova realitat multicultural: “la cultura de masses” (Morin, 1966: 19-23). D'altres consideren que la globalització tendeix a l'homogeneïtzació, a la pèrdua de les formes d'identitat i de construcció dels imaginaris (Hernández, 2010: 5, 16). La Convenció de 2005 de la UNESCO neix en aquest context amb diferents objectius, entre els quals: promoure el respecte cap a la diversitat de les expressions culturals i conscienciar sobre el seu valor en l'àmbit local, nacional i internacional; reconèixer l'índole específica de les activitats, els béns i serveis culturals en la seva qualitat de portadors d'identitat, valors i significat; i per reiterar els drets sobirans dels Estats a conservar, adoptar i aplicar les polítiques i mesures que estimin necessàries per protegir i promoure la diversitat de les expressions culturals en els seus respectius territoris.

5.1.3. Concepte d'“Acadèmia”

D'acord amb la teoria de l'art, els orígens de la paraula “acadèmia” deriva d'un emplaçament proper a l'Acropòlis d'Atenes anomenat “bosc d'Academo” on Plató i els seus deixebles es trobaven per parlar de filosofia mentre passejaven per l'arbreda, a aquest grup se'l va conèixer com l'Acadèmia de Plató. Segons el teòric de l'art M. Barasch, quan el terme renaixé a la Florència del segle XV sota el mecenatge dels Medici, suposà la proclamació del nou esperit humanista. Gran part de les activitats que es duïen a terme a la nova Acadèmia, continua Barasch, eren converses improvisades imitant allò que s'imaginaven que pogué ser el sistema d'ensenyament de Plató. No obstant això, assenyala, la

³ Fenomen definit pel sociòleg T. Hernández com a “procés de naturalesa cultural que ha implicat transformacions profundes en les maneres en què els individus i col·lectius, ètnies i pobles, països i nacions construeixen les seves identitats, consumeixen imatges i símbols, i es forgen els seus propis imaginaris” (Hernández, 2010: 5).

principal característica de l'Acadèmia d'Art florentina era l'orientació contra els gremis establerts durant l'època medieval (Barasch, 2010: 251-252). En aquest sentit, J. E. García Melero, historiador destacat pels seus estudis sobre l'academicisme espanyol, apunta al fet que aquestes institucions sorgiren del desig dels artistes per magnificar-se i perfeccionar-se, i que, per assolir aquesta condició, era imperatiu reconvertir la pràctica filosòfica teòrica en un pensament reflexiu que tractés diversos aspectes corresponents a la seva professió. Per a això es requeria, a més de ser experts en les seves respectives arts, que es valguessin en l'escriptura i que teoritzessin, reflexionessin sobre la pràctica, i debatessin entre ells (García Melero, 2010: 391-393).

Les Acadèmies assoliren el zenit entre els segles XVII i XVIII. Parafrasejant Barasch, en aquest moment subministraren un marc institucional sòlid per al desenvolupament de la teoria de l'art que resultà ser restrictiu. Proposaren el desenvolupament d'un sistema global en l'ensenyament que no sols pretengué educar “la mà” de l'artista, sinó també la formació de la seva ment així com la conformació dels seus gustos i criteris (Barasch, 2010: 252). Aquestes institucions, al·ludint literalment García Melero, constituïren el model a seguir i en alguns moments es convertiren en la rereguarda conservadora de l'art, en pura ortodòxia inqüestionable. Amb el pas del temps, però, amb l'aparició de noves actituds culturals i nous llenguatges artístics, aquestes Acadèmies avantguardistes —en general dissenyades sota un sistema centralista i promocionades per l'Estat per fer valdre el sistema acadèmic per sobre del gremial— s'han anat degradant (García Melero, 2010: 394, 400).

L'historiador de l'art Francesc Fontbona, observa que, des dels seus orígens, el concepte d'Acadèmia de Belles Arts es confon amb el d'escola fins al punt en què, en el llenguatge quotidià actual, moltes institucions docents de condició diversa, són anomenades, de manera genèrica, “acadèmies”. En qualsevol cas, manifesta que en les Acadèmies de Belles Arts històriques hi ha hagut sempre un element essencial: la seva col·lecció artística, un patrimoni artístic molt selecte i de caràcter antològic que feia d'aquestes institucions els nuclis adequats per convertir-se en museus. De fet, en molts casos, aquestes col·leccions han estat l'origen dels museus moderns (Fontbona, 1999: 13). A Catalunya tenim el paradigma de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, amb seu a Barcelona. Una institució amb prop de dos-cents cinquanta anys d'història que manté la seva activitat com a espai de les belles arts que, entre d'altres, custodia un patrimoni artístic, arxivístic i bibliogràfic de gran interès històric, artístic i cultural.

5.1.4. La sociologia cultural i artística

Si d'alguna cosa ha de servir-nos l'examen del procés de l'art a través de les èpoques és per a prendre consciència de la importància decisiva del grup social, de la classe a què va dirigit, i dels grups o classes que interfereixen en la seva producció i el seu ús. (Cirici Pellicer (1964), Ed. 2009: 113).

Són diversos els estudiosos que, des de començament del segle XX, han contemplat l'art com a mirall de les aspiracions de les classes socials determinades per les condicions de l'estructura socioeconòmica i política. A més de la història de l'art i la sociologia, assenyala l'historiador i crític d'art P. Waelder, també entra en joc una altra disciplina a tenir en consideració: l'estètica, que elabora teories generals sobre la bellesa i l'art. Aquest fet, explica Waelder, ens porta a explorar la sociologia de l'art com a fruit d'una interconnexió, observada per V. Furió (1995), entre tres disciplines: en el camp de la història [social] de l'art atenent a les relacions entre l'obra d'art, l'artista i el seu entorn social i cultural; en el de l'estètica [sociològica] tenint present la influència que exerceixen els factors socials; i en el de la sociologia [de l'art] que es nodreix de les dues anteriors i que bàsicament es dedica a examinar les relacions entre art i societat així com els processos de producció, distribució i recepció de les obres d'art (Waelder, [2019]: 9-10).

En aquest àmbit, mereixen especial menció els estudis duts a terme pel sociòleg francès P. Bourdieu (1930-2002) que el van portar a considerar, des de la investigació empírica, que la producció artística defineix un camp propi en el qual no sols es troba l'artista, sinó un ampli conjunt d'agents amb motivacions diferents (Waelder, [2019]: 5-6). Bourdieu va analitzar els mecanismes socials presents en l'origen de la creació artística i en el procés de consum de la cultura en els diferents grups socials. Principalment, va estudiar la cultura contemporània francesa i les societats anomenades "tradicionals" (Coelho, s. d.: 23). La seva tesi consigna que no es pot parlar d'un públic en general, sinó d'una varietat de públics que consumeixen cultura per motius diferents. La seva investigació va revelar que el nivell de formació acadèmica d'aquest públic conformava un factor determinant, fet que el va portar a introduir el concepte "capital cultural", comparable, segons Waelder, a la noció marxista de capital econòmic en la seva influència sobre les relacions entre art i societat. Bourdieu va definir tres conceptes clau en la seva obra: l'*habitus*, que és el conjunt de disposicions associades a la posició social de l'individu (maneres d'actuar, pensar i sentir) i que causen que les persones d'un mateix entorn social tinguin interessos i gustos similars; el "camp", l'espai social creat a partir de l'existència d'una sèrie d'individus amb un *habitus* que valora "el capital" pel qual lluiten; i el "capital cultural", conjunt de coneixements intel·lectuals adquirits mitjançant l'educació, la llar i l'escola que atorga poder al seu posseïdor i determina el seu *habitus* (Waelder, [2019]: 24-25).

No obstant això, hem de tenir en compte que l'*habitus* no és un sistema rígid de disposicions; les condicions del moment, socials, personals, i d'altres, poden influir en l'*habitus*. "Si l'objectiu de la cultura és l'ampliació de l'esfera de presència de l'ésser, la confrontació de l'*habitus* només es pot realitzar a través de la cultura, amb les obres de la cultura", "com que la cultura és un procés i no un

estat, el que en un determinat moment històric és cultura es pot transformar en un altre *habitus* per enfrontar-se a una nova proposta cultural” (Coelho, s. d.: 28-29).

6. Estudi de cas: la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi

6.1. Història

La Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Barcelona té les seves arrels a l'últim terç del segle XVIII sota el regnat de Carles III. El 1775, la Reial Junta Particular de Comerç —que s'havia establert com a propòsit fomentar la indústria, el comerç i l'agricultura per desenvolupar i revitalitzar l'economia catalana— amb l'objectiu de formar dibuixants que treballessin en l'àmbit mercantil —concretament en la indústria de les indies— va crear la *Escuela Gratuita de Diseño*.⁴ Amb el temps, es va anar transformant en una institució acadèmica al servei de les belles arts, amb una dedicació menor i paral·lela a les arts tèxtils i, l'any 1779, va passar a anomenar-se *Escuela de Nobles Artes* (Vélez, 2004: 11, 15).

La tradició acadèmica, que dividia les arts en grans arts (arts nobles) i arts menors (arts mecàniques), com apunta P. Vélez, era ben present a l'escola. Aquest factor va evidenciar la contrarietat entre el pensament acadèmic —orientat per ennoblir la tasca dels artistes i amb l'objectiu d'institucionalitzar l'ensenyament artístic— i l'il·lustrat —que va promoure el progrés, l'optimisme i la reorganització de la societat en base amb els principis de la raó—, i va conformar un dels motius pels quals l'ensenyament del dibuix aplicat a la indústria, que no oferia cap estímulo creatiu als artistes, va quedar en un segon terme (Vélez, 2004: 12). L'Escola de Nobles Arts era l'única que impartia oficialment aquest tipus d'estudis fins que es va constituir, a partir del Reial decret d'octubre de 1849, l'Acadèmia Provincial de Belles Arts; en aquest moment l'escola passaria a dependre de l'Acadèmia. A càrrec d'aquestes acadèmies es designava una “escola especial de belles arts” que dividia els estudis d'art en menors i superiors.

El 1851, en desintegrar-se la Junta de Comerç, es va fundar l'Escola Industrial,⁵ inaugurant el seu primer curs oficial a la Llotja de Barcelona. Aquest esdeveniment va engegar una nova etapa en l'ensenyament i la reflexió sobre les arts industrials (EEBE, 2023; Vélez, 2004: 12). L'escola es va establir de manera paral·lela i complementària a la de Nobles Arts, com també ho van fer els estudis d'arquitectura i de mestres d'obra⁶ abans del seu trasllat, al voltant del 1875, a un altre emplaçament.

⁴ En aquesta època, la paraula “disseny” es feia servir com a sinònim de dibuix (Vélez (2004: 12).

⁵ Actualment l'Escola Universitària d'Enginyeria Tècnica Industrial de Barcelona (EUETIB) adscrita a la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC).

⁶ Dels quals se'n deriva l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB, 2023).

La col·lecció artística de l'Acadèmia es va conformar des del començament amb la finalitat de servir de referència per als alumnes i, a la vegada, fomentar el prestigi del seu propi patrimoni. L'ingrés de peces i d'obres d'art es va fer a través d'adquisicions i donacions procedents de diverses personalitats rellevants dins del camp artístic i provinents de diferents indrets. “La tria es feia seguint els cànons que dominaven l'art acadèmic de l'època; per això les adquisicions que es feien se centraven especialment [...] en obres relacionades amb l'escola acadèmica romana [...]” (Fontbona, i Durá, 1999: 14).

A l'article 65 del Reial decret d'octubre de 1849 es determinava que “Á cargo de las Academias que por este decreto se establecen, estarán los museos de las respectivas provincias”. Aquest factor comportava que les adquisicions no només eren profitoses per als alumnes de belles arts, sinó també per al públic en general, fet que va reforçar la idea d'esdevenir un espai museístic. L'interès de l'Acadèmia pel seu propi museu —considerat per diversos professionals com el primer de Catalunya principalment perquè la seva col·lecció ja havia estat oberta al públic molt abans de la publicació d'aquest decret— la va portar a dur a terme importants restauracions i millores, tant de les obres com de l'espai; també es va aprofitar per ampliar la col·lecció (Fontbona, i Durá, 1999: 14).

Durant la dècada de 1870, diversos canvis impulsats des de l'Administració central van atorgar a les Diputacions el càrrec de les escoles d'art. L'Acadèmia en aquest moment feia les funcions d'assessora de la Diputació en l'àmbit artístic i patrimonial, paral·lelament també elaborava dictàmens sobre qüestions relacionades amb el patrimoni, de manera que la seva funció d'òrgan consultiu anava agafant cada vegada més importància i exclusivitat (Vélez, 2001: 18).

En les dècades següents, la iniciativa de la Diputació Provincial de Barcelona d'establir un Museu Provincial de Belles Arts amb els fons de la mateixa Diputació, els de l'Acadèmia i les escoles i els del Consell Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç amb seu a la mateixa Llotja, anava agafant força. L'Acadèmia, com no podia dur a terme la creació d'aquest museu a les seves instal·lacions a causa de les limitacions d'espai, va formar-ne part amb els seus fons, però amb certes restriccions.⁷ Es va reservar aquelles peces que considerava necessàries “per adornar els seus salons” i va aportar un total de cent trenta-una obres en concepte de dipòsit (Fontbona, i Durá, 1999: 20-22).

En aquest període, van haver-hi múltiples intents centralitzadors i es van establir diverses normatives que modificaven les activitats pròpies de les Acadèmies Provincials de Belles Arts. Com a conseqüència, l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona havia quedat desproveïda d'una de les seves funcions principals: la direcció de l'ensenyament. L'any 1900, després d'un període de competències

⁷ Vegeu l'acta de la Junta general de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona del 12 de novembre 1893.

compartides entre l'Acadèmia i la Universitat, es feia efectiva la desvinculació definitiva projectada al Reial decret de 9 de juliol de 1892.

Las Escuelas provinciales de Bellas Artes, como establecimientos públicos de enseñanza que son, estarán desde esta fecha bajo la dependencia de los Rectores de las Universidades, á quienes, como Jefes superiores de las mismas, les incumbe la inspección y vigilancia de la administración, del personal, de los estudios y de la disciplina, quedando así completamente separadas de las Academias provinciales de Bellas Artes (article 1, Reial decret de 9 de juliol de 1892).

Així mateix, al segon article del referit decret es llegeix que:

[...]. Los directores de estas Escuelas asumirán, con arreglo á las prescripciones de este reglamento y bajo la inmediata dependencia de los respectivos Rectores, las facultades que en materia económica han tenido hasta ahora los Presidentes de las Academias provinciales de Bellas Artes (Article 2, Reial decret de 9 de juliol de 1892).

Al llarg dels anys, el finançament que abans rebia per part de les diferents administracions, i que la institució s'encarregava de distribuir entre el seu propi manteniment, el de les escoles i el dels locals, es va reduir. Va ser "l'inici d'un temps d'indefinió i de pèrdua de competències i de funcions que també va afectar l'adequada conservació, utilitat i consideració de la seva col·lecció artística" (Durá, *et al.*, [2016]: 72-73). No obstant això, i a la vegada que es disgregava el seu patrimoni artístic, l'Acadèmia continuava rebent donacions i incrementat les seves possessions.

El 1909, com a propietària d'una part dels fons dels nous museus catalans, va entrar a participar de la Junta de Museus creada poc abans, el 1907 (Fontbona, i Durá, 1999: 21). Així i tot, s'ha observat que, malgrat la cooperació activa de l'Acadèmia en els seus inicis i la col·laboració continuada en el desenvolupament dels museus de Barcelona al llarg dels anys, en cap moment ha format part, almenys de manera oficial, de la Junta (Durá, *et al.*, [2016]: 74).

La Reial ordre de 19 de novembre de 1928 va atorgar a l'entitat el títol de Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi i, més tard, per Ordre del Ministeri d'Instrucció Pública d'11 de juny de 1930, li van concedir atribucions sobre les quatre províncies catalanes amb la titulació de Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (Resolució JUS/2318/2021, de 19 de juliol). La dècada de 1930 va ser una època en la qual diversos experts coincideixen a dir que l'Acadèmia va perdre el control de part del seu patrimoni; segons les fonts, al seu arxiu no hi ha cap document que expliqui aquestes contingències (Fontbona, i Durá, 1999: 21), alguns fins i tot determinen que va ser espoliada (Marès, 1964: 364). En el transcurs de la Guerra Civil, l'any 1937, el conjunt de la Llotja va ser ocupat per forces militars durant els mesos de maig i juny (Bassegoda i Nonell, 1992:13-15); l'activitat al llarg del període bèl·lic va quedar suspesa i reduïda a la mínima tasca.

Als anys 1940, un cop acabada la guerra, el Decret de 30 de juliol de 1940 anunciava la reorganització de les Escoles Superiors de Belles Arts. El decret va dictaminar, entre d'altres, que l'Escola Superior d'Ensenyaments Artístics de Barcelona es denominaria Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi (article 1, Decret de 30 de juliol de 1940). Més tard, el 1945, l'escola deixava la Llotja per instal·lar-se en un altre indret, i constitueix des del 1978 l'actual Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona (Facultat de Belles Arts, 2023).

Durant la primera meitat del segle XX, l'Acadèmia va travessar diverses adversitats, entre elles, econòmiques. La manca de recursos per al manteniment de la institució va ser una constant que es va manifestar en múltiples reclamacions de les partides econòmiques que tenia assignades i que, en moltes ocasions, mai van arribar. Situació que, com apunta V. Durá, antiga tècnica del museu de la RACBASJ, “s’ha hagut de viure fins als nostres dies” (Durá, *et al.*, [2016]: 76). Davant d’aquesta circumstància, la institució va començar a perdre de manera progressiva l’atenció cap al seu propi patrimoni, aquest fet, explica l’autora, va determinar una de les causes per les quals, avui, la seva col·lecció no gaudeix de la consideració sociocultural i oficial que mereix (Durá, *et al.*, [2016]: 78).

A finals de l’any 1951, amb la intenció de donar a conèixer el fons, els Amics dels Museus van organitzar una exposició al Palau de la Virreina de Barcelona sota el títol *Un siglo olvidado de pintura catalana (1750-1850)*. L’exposició, citant Fontbona, i Durá, va servir per cridar l’atenció sobre una sèrie de pintors fins aleshores menystinguts, els que formaven part del cos central del patrimoni de l’Acadèmia, i iniciar-ne l’estudi (Fontbona, i Durá, 1999: 24).

El 1967, l’Escola d’Arts i Oficis Artístics,⁸ l’última que quedava i amb la qual l’Acadèmia encara compartia espai, abandonava les instal·lacions. La situació de sortida de les darreres escoles va accentuar la sensació d’aïllament de la institució, que ja havia perdut moltes posicions respecte de les atribucions històriques inicials. A això se li sumaven les dificultats econòmiques, raó per la qual, assenyala Durá, no va poder desenvolupar el paper actiu que havia de tenir a la vida cultural catalana (Durá, *et al.*, [2016]: 78).

Les dècades d’entre el 1970 i el 1980, es van caracteritzar per la voluntat de recuperar el museu de l’Acadèmia; es van aixecar diversos dipòsits i, entre d’altres, van tenir lloc diverses campanyes de restauració d’obres. Aquesta tasca va ser de caràcter intern i va estar desenvolupada per uns pocs conscienciats; una feina privada i de naturalesa personal que, tot i necessària, no va acabar de donar l’impuls necessari per activar la institució (Durá, *et al.*, [2016]: 79-80).

⁸ En l’actualitat l’Escola d’Art i Superior de Disseny Llotja.

6.2. Context actual

A partir dels anys 1990 es va iniciar una nova etapa de reorganització que va donar lloc a la cerca de finançament per part de diversos membres de l'Acadèmia, fet que va permetre la contractació de professionals en diferents àmbits per continuar l'estudi del fons i tornar a revitalitzar la institució. Les accions més destacades d'aquesta època van ser, per un costat, la publicació del catàleg de pintura⁹ i, per l'altre, l'exposició itinerant *Real Academia Catalana de Bellas Artes de Sant Jordi. Exposición antológica de pintura* executada entre el 1999 i el 2000 i que va tenir lloc a Pamplona, Vitòria, Bilbao i Madrid.

Des de principis del segle XXI i fins a l'actualitat, la prioritat de la institució, segons Durà, s'ha centrat a canviar l'actitud envers el seu patrimoni, a sensibilitzar, i a tornar a donar valor a la seva col·lecció (Durá, *et al.*, [2016]: 80). Això s'ha fet mitjançant la publicació de diversos catàlegs, l'emissió de conferències, diferents debats, exposicions; la pràctica de diversos estudis impulsats i divulgats des de la mateixa institució mitjançant el seu Butlletí i, entre d'altres, la participació, des del 2001, en el Consell Interacadèmic de Catalunya (Resolució JUS/2318/2021, de 19 de juliol).

A través de l'activitat dels acadèmics i del personal contractat, l'Acadèmia, a més de la seva col·lecció d'art, posa al servei dels i les professionals la biblioteca i els seus arxius, a la vegada que reivindica la singularitat i la rellevància tant històrica com patrimonial del seu museu.

La realitat és que aquest museu, que tradicionalment ha estat obert al públic, malgrat les seves precàries condicions i que al segle XIX va representar un motor per a la vida cultural i social de Barcelona, avui ni tan sols es troba recollit en el registre de museus de la Generalitat (Durá, *et al.*, [2016]: 83).

Durá remarca que el museu de l'Acadèmia es categoritza com a "col·lecció". També enuncia que, per assolir la protecció que es mereix, s'estan portant a terme millores en relació amb el que dicta la normativa de museus (Llei 17/1990, de 2 de novembre, de museus). Assenyala com a alguns dels factors clau del seu declivi la pèrdua de representativitat a la Junta de Museus, la manca de visibilitat en el context contemporani i els inconvenients que suposa estar instal·lat al segon pis d'un edifici actualment propietat de la Cambra de Comerç de Barcelona (Durá, *et al.*, [2016]: 83-84).

Pel que respecta a les qüestions més reglamentàries, l'Acadèmia, als seus estatuts, s'identifica com a corporació oficial de dret públic de caràcter consultiu (Resolució JUS/2318/2021, de 19 de juliol). La missió principal i les activitats pròpies de l'entitat actualment, resumint, són:

- la pràctica, la potenciació i la difusió de les belles arts a Catalunya;
- la col·laboració en el compliment de la legislació en matèria artística i cultural;

⁹ Elaborat per F. Fontbona amb la col·laboració de V. Durá, publicat el 1999 (l'últim catàleg va ser un mecanografiat a l'any 1913), i, més tard, el 2001, P. Vélez es va fer càrrec del catàleg d'escultura.

- l'organització de cursos, conferències, exposicions, concursos, concerts, etc. i la publicació de treballs que contribueixin a l'estudi i divulgació de les belles arts;
- formar part o mantenir relacions de tipus consultiu, assessor i comunicatiu amb diferents organismes de l'àmbit públic del camp artístic, així com amb institucions afins;
- la conservació i ampliació del seu patrimoni artístic, inclòs el dipositat en altres institucions;
- la conservació i posada a disposició dels estudiosos de la biblioteca i dels seus arxius;
- l'establiment de relacions i la signatura de convenis amb centres d'ensenyament tant a Catalunya com fora;
- i l'abordatge del repte de la transformació digital, l'adaptació a l'actualitat i a les noves generacions.

Avui dia, la RACBASJ l'integren 41 acadèmics de número, un nombre indeterminat d'acadèmics emèrits, d'acadèmics supernumeraris, corresponents i d'honor residents a Catalunya, elegits pels seus mèrits entre artistes, investigadors i protectors de les belles arts; persones creadores en: la pintura, l'escultura, l'arquitectura, el disseny, les arts decoratives, la música, les arts audiovisuals i escèniques i especialistes en història i investigació en aquestes disciplines.¹⁰ Segons la darrera memòria de l'entitat, el 2022 en formaven part 32 acadèmics de número, entre els quals 8 eren emèrits, 6 electes i 4 vacants; el nombre d'acadèmics supernumeraris era 7, 19 d'honor i 113 corresponents (Freixa, 2023: 233).

La corporació es regeix per una Junta de Govern constituïda per: presidència, secretaria general, tresoreria, direcció de la biblioteca i de l'arxiu, i direcció del museu; càrrecs que es van crear el 1850 en crear-se l'Acadèmia Provincial de Belles Arts, amb excepció de la direcció de museu, competència que es va crear el 1982.

En l'àmbit econòmic, l'Acadèmia se sosté per mitjà d'aportacions oficials de l'administració pública, privades i personals; la venda de les seves publicacions, drets de reproduccions; lloguer d'espais, etc.; els honoraris acreditats pels informes emesos; la inscripció a seminaris, concerts, conferències, etc. i altres fonts contributives.

Respecte del personal, actualment disposa de tres treballadores fixes: la secretària executiva, la tècnica del museu i una persona de neteja i manteniment. Mitjançant els convenis amb diferents universitats d'arreu de l'Estat, rep també la col·laboració d'estudiants en pràctiques i, en algunes ocasions, de voluntaris i voluntàries. Quant a les activitats, posa a disposició dels públics i dels usuaris els serveis de museu, de biblioteca i d'arxiu de dilluns a divendres laborables de 10 a 14h, excepte a l'agost, que està tancat (RACBASJ, 2009). L'entrada és gratuïta, però s'insta als visitants a fer una petita aportació voluntària pel manteniment de les instal·lacions. Cada dimarts a les 20h ofereixen el

¹⁰ Per ampliar informació sobre els acadèmics i la seva designació vegeu la Resolució JUS/2318/2021, de 19 de juliol.

cicle de música *Clàssica a la Reial Acadèmia* i ocasionalment d'altres concerts o activitats organitzades per tercers que lloguen l'espai. Sovint, també hi ha esdeveniments com presentacions de llibres, conferències, xerrades, debats, etc. i es fan visites guiades per mitjà d'empreses o particulars que porten gent a visitar l'espai.

La RACBASJ també acull dins les seves instal·lacions les seus de la Fundació Güell, la Fundació Xavier Nogués i la Fundació Ynglada-Guillot. Aquesta darrera, amb la col·laboració d'altres fundacions, organitza anualment des del 1959 un concurs internacional de dibuix.

6.3. La RACBASJ i l'ecosistema sociocultural, econòmic i polític

La Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi se situa, des dels seus inicis, a la segona planta de la Casa Llotja de Mar. L'edifici actual de la Llotja, datat d'entre finals del segle XVIII i principis del XIX, també és conegut per haver albergat, en el seu moment, la seu de la Reial Junta de Comerç, ara, Cambra de Comerç de Barcelona. S'ubica al Passeig Isabel II, número 1, al final de la Via Laietana, al costat de l'emblemàtic edifici de Correus, i Pla de Palau, una plaça de construccions arquitectòniques i artístiques d'arrel històrica. Certament, si no es té una mínima concepció que l'Acadèmia és dins del recinte de la Llotja, no hi ha cap senyalització fora de l'edificació —o a prop— que ho assenyali, només s'esbrina un cop dintre. A això se li suma que la Casa Llotja, així com la propietat de la Cambra de Comerç, és un espai privat i amb accés restringit, fet que dificulta seva la descoberta. No obstant això, la RACBASJ se situa a un lloc cèntric de Barcelona, al costat de la centenària Estació de França, a tocar del parc de la Ciutadella i al llindar del Port Vell. Es troba al barri de la Ribera de la Ciutat Vella, al qual es pot arribar mitjançant el transport públic urbà i interurbà. La Ciutat Vella de Barcelona és una localització clau on es concentren la gran majoria dels equipaments culturals —i polítics— més representatius de la ciutat —i del país—. Molts d'ells són ben pròxims a l'Acadèmia, com la Basílica de Santa Maria del Mar, el Museu Picasso de Barcelona, el recentment inaugurat Museu Modern Contemporani (MOCO) o el Museu d'Història de Catalunya, així com diverses galeries d'art contemporani, entre d'altres. Travessant la Via Laietana, al Barri Gòtic, també trobem el Palau de la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona, la Catedral i el Museu Diocesà de Barcelona; el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) i el Museu Frederic Marès, entre molts d'altres. Si ens anem a l'altra banda de la Rambla, al Raval, hi ha el Liceu, la Biblioteca de Catalunya (BC), el Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA), el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i un llarg etcètera d'equipaments culturals i artístics. Addicionalment, cal dir que en aquest ecosistema cultural de la Ciutat Vella també es localitzen, a banda de la RACBASJ, sis de les dotze Acadèmies amb seu social a Catalunya: la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, la Reial Acadèmia Europea de Doctors, la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, la Reial Acadèmia

de Medicina de Catalunya, la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans. L'Acadèmia de Belles Arts, per tant, en aquest sentit, no es troba en un lloc apartat, aïllat o de difícil accés —com, a tall d'exemple, pot estar el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)— sinó que és i forma part, almenys físicament, del recorregut o de l'itinerari històric i cultural de la ciutat.

Segons l'últim informe anual de la Junta de Museus de Catalunya —publicat el desembre del 2022, però amb dades del 2019— la major taxa de museus es troba a Barcelona, amb un 49,1% de museus registrats en relació amb les altres comarques (Junta de Museus, 2022: 12). Si analitzem el municipi en xifres, Barcelona, conforme amb les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (l'Idescat), compren una superfície 101,35 m² en la qual conviuen, segons l'informe del passat any 2022, 1.636.193 individus i la densitat de població és de 16.144 hab./km². Aquests, per sexe, es distribueixen en 778.674 homes i 857.519 dones. Si prestem atenció als habitants per grups d'edat, veiem que el pes recau en la població d'entre els 15 i els 64 anys (1.093.068), seguida dels d'entre 65 i 84 (279.521), continuant pels de 0 a 14 (193.684) i acabant pels de 85 anys o més (69.920). Per nacionalitat, la gran majoria és espanyola (1.276.713), mentre que l'estrangera és molt més reduïda (359.480). Pel que fa al nivell de formació, el 2020, un 12,7% havia assolit l'educació primària o inferior, un 18,5% la primera etapa d'educació secundària, un 22,9% la segona, i el 46% una educació superior. Sobre l'activitat econòmica, durant el primer trimestre del 2023, la quantitat total d'afiliats a la Seguretat Social (segons la residència de l'afiliat) va ser de 730.940 persones; el nombre d'aturats registrats el 2022, era de 62.150,8 —la xifra més baixa des del 2007—; i el total de pensionistes de la Seguretat Social —informació sense actualitzar des de l'any 2019— fou de 350.193 persones.

Respecte de les dades en cultura, al darrer informe emès pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA, 2021) es remarca el pes de la cultura en l'economia de la societat catalana; l'any 2019, abans de la crisi ocasionada per la pandèmia de la Covid-19, va representar el 2% de la riquesa generada, una xifra que el 2008 va assolir el 2,7% i que des del 2015, després de la crisi financera, es recupera de manera progressiva. Segons l'informe, el valor afegit brut (VAB cultural) per grups d'activitats culturals reflecteix que, el 2019, per primer cop, l'audiovisual va ser el grup d'activitat que més ha contribuït al conjunt del VAB cultural (18,3%), seguit de la publicitat (17,9%) i del llibre i la premsa (16,2%); patrimoni, arxius i biblioteques se situen a la part baixa de la llista (3,9%), seguit d'altres serveis relacionats amb la cultura (6,2%) i les arts escèniques i musicals (6,6%) (CoNCA, 2021: 120).

La participació cultural segons les pràctiques culturals, ara per ara, es divideixen entre les que es poden realitzar a la llar i les que requereixen assistència presencial. En aquest sentit, d'acord amb el gràfic 91 de l'informe de la Junta de Museus, en primer lloc, i amb molta diferència, se situen els continguts audiovisuals (99,1%) i, en segon, l'ús d'internet (89,7%). Referent a les pràctiques

presencials, la visita a exposicions i equipaments patrimonials encapçala el rànquing amb un 53,4% seguida de l'assistència al cinema, 52,2% (Junta de Museus, 2022: 92). Si analitzem les barreres del consum, els motius que declaren tenir algunes persones per no visitar museus i altres espais culturals són principalment la manca de temps, responsabilitats familiars, i la manca d'interès, prefereixen visitar altres espais (Junta de Museus, 2022: 94-95). Si ens fixem en el públic i no públic d'aquests equipaments segons l'edat, veiem que les persones d'entre 14-19 anys són les que més visiten museus (51,9%) mentre que les que menys són els majors de 55 anys, aquests, en canvi, tenen el percentatge més alt de visita a altres exposicions (7,9%) i conformen el grup amb els valors més elevats de persones que no visiten museus (49,7%). Les franges d'edat que van dels 20 als 54 anys presenten un percentatge amb tendència a la baixa, a mesura que augmenta l'edat, en visites i no visites a museus (Junta de Museus, 2022: 98). Si analitzem aquests públics segons els estudis, la taxa de participació tendeix a créixer a mesura que augmenta el nivell d'estudis acabats; els que no tenen estudis i declaren haver visitat museus en l'últim any són un 10,3%, amb estudis primaris un 24,4%, amb estudis secundaris un 42,5% i un 64,7% de les persones amb estudis universitaris (Junta de Museus, 2022: 99-100). Respecte de la temàtica, el 45,4% dels visitants opten pels museus d'art (Junta de Museus, 2022: 119).

Quant a la despesa en cultura, s'ha observat que entre el 2019 i el 2020, després del confinament, la inversió de les famílies en "oci, espectacles i cultura" va caure un 38% en relació amb anys anteriors (CoNCA, 2021: 130). Relatiu als museus i al patrimoni, l'informe fa evident que, el 2020, Catalunya disposava de 115 museus i 372 col·leccions que conjuntament van rebre un 82% menys de visitants que l'any anterior. Les xifres s'han anat recuperant durant el 2021, però encara són lluny de les registrades el 2019 (CoNCA, 2021: 142).

Si explorem la inversió en cultura, el repartiment de la despesa pública per administracions el 2021 (segons els pressupostos aprovats) va ser d'un 28% al Departament de Cultura, d'un 61% als Ajuntaments o Consells comarcals i d'un 11% a les Diputacions (CoNCA, 2021: 124). Referent a les partides econòmiques que aquestes administracions van destinar a la cultura sobre el seu pressupost total, la Generalitat de Catalunya va contribuir amb un 0,7%, els Consells comarcals amb un 2,1%, els Ajuntaments amb un 6% i les Diputacions amb un 7,3%. Segons l'informe de la Junta de museus, en el període 2011-2017 destaca l'augment de la despesa del Govern de la Generalitat en matèria de museus a Catalunya, passant d'un 22,6% el 2011 al 28,7% el 2017. Al mateix temps que això succeeix, la despesa de les Diputacions provincials, els Consells comarcals, els Ajuntaments i l'Estat espanyol ha disminuït considerablement, sobretot en el cas d'aquest últim (61,8%) (Junta de Museus, 2022: 10). En general, la principal font de finançament dels museus a Catalunya són les aportacions titulars i subvencions (52,8%),

els ingressos propis (taquillatge, activitats, vendes, drets de préstec, etc.) conformen el segon lloc (44,5%); en tercer lloc, el patrocini (2,1%); i, en darrer lloc, altres fonts d'ingrés (Junta de Museus, 2022: 46).

A propòsit de les polítiques culturals, a Catalunya, han estat marcades per les eleccions celebrades el febrer del 2021. De tota manera, segons el darrer informe del CoNCA (2021) hi ha alguns temes en matèria legislativa que s'han avançat durant aquest temps. El primer té a veure amb la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, segons la nova proposició, els establiments emblemàtics seran aquells que, per la seva llarga existència i les seves peculiaritats, doten les poblacions on duen a terme la seva activitat d'un caràcter únic i distintiu. La iniciativa pretén generar una coberta legal per protegir aquesta singularitat i que permeti preservar i impulsar la continuïtat dels establiments emblemàtics pel que fa a les activitats que s'hi practiquen. La Comissió de Cultura —que té l'encàrrec del Ple del Parlament de discutir i informar sobre les matèries de cultura—, entre d'altres, posa importància a la continuïtat per part del Govern a donar suport als centres d'ensenyaments artístics i a la activació de nous convenis amb els ajuntaments i els centres artístics d'iniciativa privada. En les diferents sessions ordinàries també es van tractar diferents temes relatius a l'ordenació de la política cultural del país, com els ensenyaments artístics abans esmentats o propostes de conservació de diferents conjunts de patrimoni català (CoNCA, 2021: 78-79).

En relació amb les actuacions que tenen a veure amb els equipaments museístics, destaquen, entre d'altres, la gestió dels tràmits per aprovar en nou Pla de Museus, *Museus 2030. Pla de Museus de Catalunya* (PMC) com a pla de govern i l'actualització de la Llei de museus que data de l'any 1990 (CoNCA, 2021: 78); la finalització del Mapa de Museus de Catalunya com a eina d'ordenació dels equipaments museístics i el seu instrument principal de planificació; l'inici de la definició de les tipologies i estàndards d'aquests equipaments; la creació, l'impuls i la consolidació d'instruments de suport als museus; subvencions; l'elaboració d'un pla d'inversions extraordinàries destinades a la renovació i millora d'exposicions permanents, o a noves propostes museogràfiques; l'actualització del Registre de Museus de Catalunya i del Directori de Col·leccions obertes al públic, entre d'altres (Junta de Museus, 2022: 163-166).

6.4. Objectes d'investigació

L'objectiu principal d'aquest estudi consisteix a ubicar la Reial Acadèmia de Belles Arts dins la xarxa cultural i artística catalana. Respecte dels objectius específics, fins al moment, s'ha introduït l'entorn contemporani global i analitzat la circumstància política i sociocultural local per contextualitzar la situació. Per altra banda, a través de la consulta de diverses fonts de referència, i mitjançant la comprensió de la normativa establerta, així com la relació amb les polítiques culturals locals i estatals,

s'ha intentat identificar les funcions d'aquesta institució històrica en la societat catalana actual. S'ha analitzat la història de l'entitat per esbrinar el paper que ocupa actualment dins la xarxa, o el flux, cultural de la ciutat de Barcelona i estudiat la seva localització dins l'ecosistema cultural que l'envolta per dilucidar si la seva ubicació pot ser una de les causes del "problema". Així mateix, també s'han exposat d'on provenen els seus recursos econòmics i mostrat dades en relació amb les polítiques culturals per establir paral·lelismes.

En últim lloc, queda per analitzar el públic i no públic de la institució; saber quin grau de coneixement es té en general sobre l'Acadèmia Catalana de Belles Arts i recollir l'opinió de diferents personalitats respecte del passat, el present i el futur d'aquest tipus d'institucions.

En essència, els objectius específics i els mitjans han de servir per diagnosticar els factors que condicionen la situació actual de la RACBASJ, posicionar-la dins la xarxa artístic-cultural i social i definir el seu marc d'actuació. En conjunt el que es vol aconseguir és establir unes bases que serveixin com a punt de partida per a futures intervencions i que a l'hora puguin ajudar a propiciar polítiques culturals que siguin favorables per millorar la seva situació.

6.5. Anàlisi quantitativa i qualitativa

6.5.1. Enquesta

Per assolir una part dels objectius específics, s'ha fet ús de la metodologia quantitativa a través de la tècnica de l'enquesta. Aquesta, a més de facilitar dades estadístiques i numèriques, també permetrà extreure conclusions que complementin l'anàlisi qualitativa.

L'enquesta s'ha enviat, en primer lloc, al meu entorn personal més pròxim i, a partir d'aquí, s'ha procurat distribuir de manera que pugui arribar a quantes persones més allunyades del contacte inicial, millor; també s'ha fet pública a través de les xarxes socials (Instagram i Twitter) de la mateixa RACBASJ.¹¹

El marc temporal en el qual s'ha realitzat ha sigut des del 16 de maig fins al 27 de maig del 2023 (tot i que la darrera persona que va participar ho va fer el 26 de maig), un total d'11 dies; el nombre de participants ha estat de 177 persones. El qüestionari va incloure 20 preguntes distribuïdes en 5 blocs i es va realitzar a través d'un formulari Google Forms.

El primer bloc es va dissenyar amb la intenció de saber si les persones enquestades coneixien l'Acadèmia, com l'havien conegut i qüestions relacionades amb la visita i el reconeixement de l'espai. El segon, per saber si aquestes persones sabien quines activitats i serveis ofereix l'Acadèmia. El tercer

¹¹ Vegeu el Twitter de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. (2023, 24 de maig) i l'Instagram (2023, 26 de maig).

per esbrinar si consideren que es tracta d'un espai amb visibilitat dins la xarxa cultural catalana. El quart té a veure amb el futur d'aquesta tipologia d'institucions; i, el cinquè i últim, tracta d'aproximar-se a conèixer el perfil de la persona participant. Els gràfics resultants es poden consultar a l'annex II.

Primer bloc: La RACBASJ

Aquest apartat consta de cinc preguntes. A la primera, *Coneixies la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (RACBASJ) de Barcelona?* 119 persones han declarat que sí (67,2%); 32 han contestat que han sentit parlar d'ella (18,1%); 25 no la coneixen (14,1%); i 1 afirma conèixer altres fundacions amb seu a la RACBASJ (0,6%).

Les opcions de resposta, en aquest cas, es podien haver limitat a tres. Però, com l'espai que ocupa la RACBASJ també és seu d'altres fundacions, era interessant saber quantes persones l'havien conegut a través d'aquestes altres entitats.

A la pregunta, *Com t'has assabentat de l'existència d'aquest equipament?* 98 persones han declarat tenir coneixement de l'espai per un amic o familiar (55,4%), seguides de les persones que han conegut l'espai per la seva feina (15,3%) o per la universitat (11,9%). De la resta, el 4% afirma haver-la conegut per casualitat, el 2,3% pels concerts i esdeveniments que es fan a la institució; l'1,7% a través de les xarxes socials¹² i l'1,1% perquè es van presentar a un concurs o beca. Les altres (15 persones), han respost per causalitats diverses: 4 s'han assabentat de l'existència de l'espai a través de la mateixa enquesta, 2 assenyalen no conèixer-la; 2 a través de diaris o de publicitat, i les altres per diferents motius (persones conegudes d'acadèmics [2] o del personal de l'Acadèmia [1]; per una visita a la Llotja [1]; *vox populi* [1]; per un treball d'investigació [1] o per formar part d'altres entitats culturals [1]). Aquesta pregunta, segons el *feedback* rebut, va causar cert desconcert, sobretot entre les persones que no sabien de l'existència de l'Acadèmia. Aquest fet es va donar perquè d'entre les opcions de resposta —que eren 9 i una oberta— no hi havia cap per a les que no coneixien l'espai. Aquesta acció va ser intencionada per l'interès a saber els motius, que podien ser molt diversos i diferents, pels quals algunes persones no sabien de l'existència de l'espai.

A la qüestió, *Has estat alguna vegada? Pots indicar el motiu de la teva visita?*, com la resposta, en aquest cas, no precisa de matisos útils per a la investigació, hi ha una opció per a les persones que no han visitat, o no coneixen, l'espai; amb tot i això, l'última de les 8 respostes possibles era oberta.

El gràfic resultant és molt suggeridor. El 33,9% dels i les participants (60 persones) —un terç del total— no han tingut l'ocasió de visitar l'espai; el 18,1% (32 persones) asseguren haver-ho visitat per motivació

¹² Aquesta dada és interessant tenint en compte que fa poc menys de dos mesos que la RACBASJ té xarxes socials.

personal, per conèixer les instal·lacions, seguit del 17,5% (31 persones) a les quals les va motivar l'assistència a un concert o esdeveniment concret; el 8,5% l'han visitat amb motiu de la consulta a l'arxiu o a la biblioteca, mentre que el 7,9% diu haver-ho fet per feina. També hi ha un percentatge a tenir en compte que són les persones que el van visitar amb motiu d'una assignatura del seu pla d'estudis o per fer les pràctiques universitàries (3,4%) així com les que ho van fer per presentar-se a un concurs/beca (1,1%). De la resta (7 persones) hi ha respostes vàries: 2 diuen no haver-hi estat mai, 2 per assistir a sessions acadèmiques, 2 per acompanyar a un familiar i 1 per temes relacionats amb els seus estudis.

La següent pregunta, *Hi tornaries?* ha revelat que el 41,8% sí que ho faria, mentre que el 33,3% no sabia que es pogués visitar; el 16,4% considera que ho faria per assistir a un esdeveniment concret, el 6,2% per temes relacionats amb la investigació i el 2,3% consigna que prefereix visitar altres llocs.

Respecte de l'última pregunta de la secció, *Recomanaries la visita a alguna altra persona?* 116 persones confirmen que sí (69,9%), 47 no es decanten perquè no ho saben (N/C) (28,3%), i 3 persones no recomanarien la visita a d'altres (1,8%).

Segon bloc: Activitats i serveis

Aquest bloc conté dues preguntes. La primera, *Sabries dir quines de les següents opcions formen part de les activitats pròpies de la RACBASJ?*, cerca constatar si, en general, les persones coneixen l'oferta cultural de l'Acadèmia. Les opcions de resposta han estat cinc; dues d'elles corresponen a activitats declarades oficialment als estatus actuals de la RACBASJ (“a més de la col·lecció d'art, posa al servei dels estudiosos els seus arxius i la biblioteca”; “organitzar concursos, exposicions i publicar treballs que contribueixin a l'estudi i divulgació de les belles arts”), mentre que les altres tres restants poden considerar-se, en certa manera, “fal·làcies” o creences que es poden atribuir de “populars” (“és principalment un museu representatiu de l'art català del segle XIX”; “fer classes de belles arts i debatre sobre la teoria i la història de l'art”; “actualment és un espai reservat a esdeveniments [concerts, concursos, lliurament de beques, presentació de llibres, etc.]”). Els resultats demostren que gran part de les persones coneixen, o semblen tenir una idea, de les activitats pròpies de l'Acadèmia de Belles Arts.

La pregunta, *Quina és la darrera activitat que has realitzat en aquest espai?*, s'ha formulat amb la voluntat de corroborar alguns aspectes tractats a l'anterior donant la possibilitat de 6 respostes tancades i una oberta. El 35% dels i les participants (62 persones) han marcat que la darrera activitat que han dut a terme a l'Acadèmia va ser assistir a un esdeveniment; el segon percentatge més alt, 19,9%, correspon a aquells i aquelles que han respost visitar el museu (34 persones); el tercer, 8,5%, consultar l'arxiu o la biblioteca (15 persones) se situa molt a prop d'aquelles persones (14) que han coincidit a posar “cap” en la resposta oberta (7,9%). Així i tot, aquest darrer percentatge és molt més

alt perquè, a la resposta oberta, 25 persones asseguruen no haver fet cap activitat perquè “no han estat mai”. Si a aquests se li sumen les anteriors (les que van coincidir a posar “cap”), el nombre ascendeix a 39, per tant, el percentatge real seria del 22% i pujaria fins a la segona posició. D’entre les respostes vàries hi ha: visitar persones o realitzar pràctiques universitàries.

Tercer bloc: La RACBASJ dins l’ecosistema cultural català

Aquest punt ve precedit d’una introducció per posar en context la persona participant, però sense fer molt evident el motiu real pel qual es fan les preguntes que es plantegen tot just a continuació.

La primera pregunta de les tres que es formulen en aquest bloc, *Consideres que l’Acadèmia podria competir amb altres espais culturals?*, busca esbrinar amb tres respostes tancades, si l’Acadèmia, des del punt de vista dels públics i no públics, té possibilitats d’estar a l’altura d’altres propostes culturals. Més de la meitat, el 50,3% no té dubte d’això, el 41,2% opinen que sí, però s’hauria d’adaptar a les noves exigències i el 8,5% pensen que seria complicat a causa de la gran competència que hi ha.

La segona, *Creus que la RACBASJ té visibilitat dins la xarxa cultural catalana?*, amb només tres opcions de resposta, ens permet saber si la institució té visibilitat a la xarxa cultural. El 45,2% de les persones creuen que sí, però no la suficient; el 36,2% pensen que no, mentre que el 18,6% opinen que sí.

La tercera i última d’aquest bloc, *En cas que hagi marcat l’opció que l’Acadèmia no té suficient visibilitat dins la xarxa cultural catalana, a què penses que és degut?*, va dirigida a les persones que creuen que la RACBASJ no té la suficient visibilitat a la xarxa cultural; s’exposen quatre motius tancats pels quals això pot passar, i es deixa un obert. En aquest cas, només tenim el testimoni de 144 persones, d’entre les quals, el 54,9% creu que no s’ha fet prou publicitat, el 36,1% opina que les polítiques culturals per part de l’administració pública no l’afavoreixen, el 23,6% considera que hi ha molta competència cultural —dada que contrasta amb les respostes registrades a la primera pregunta d’aquest bloc— i, el 21,5%, sosté que el seu emplaçament, el segon pis de la Casa Llotja, no ajuda. Aquí és interessant llegir què han contestat aquelles que han optat per la resposta oberta: hi ha qui pensa que els esdeveniments semblen tancats i dirigits a un públic concret: els acadèmics i els seus col·laboradors, i que cal una obertura a la societat amb activitats variades i dirigides a tots els públics; algunes opinen que no és una institució per fer xarxes; d’altres que és una institució molt enfocada a la investigació i que s’ha quedat ancorada en el passat. També hi ha qui fa al·lusió a la manca d’accessibilitat, a la carència d’un discurs museístic adaptat als nous temps, així com a la necessitat d’establir un nou concepte del seu fons; unes quantes persones fan referència als escassos recursos econòmics, i d’altres declaren no saber els motius pels quals l’Acadèmia no té la suficient visibilitat dins la xarxa cultural catalana, en alguns casos perquè no la coneixen o perquè no hi han estat mai.

Quart bloc: Sociologia cultural i artística

La voluntat d'aquest apartat —que també ve precedit d'una petita introducció referent a la sociologia cultural des del punt de vista de les relacions entre art i societat— és recollir diferents opinions respecte del present i el futur de les institucions culturals històriques i, en concret, de les Reials Acadèmies.

La primera qüestió, [...], *creus que el canvi de les aspiracions socials contemporànies desplaça l'interès per les institucions culturals històriques?*, s'ha dispostat per saber si els públics opinen que les noves aspiracions socials i culturals substitueixen l'interès per les institucions històriques. El 41,8% opina que sí, el 21,5% que no i el 36,7% ho desconeix.

La següent, *Consideres que les institucions culturals i artístiques que sorgeixen de les necessitats socials del present tindran vigència en un futur?*, és més concreta, i té a veure amb la validesa en el futur de les propostes culturals que naixen en el present. De les cinc opcions de resposta el 35,6% dels i les participants considera que perquè puguin tenir validesa hauran d'estar en constant actualització. El 18,6% creu que només tindran continuïtat aquelles que siguin rellevants per a la societat; el 14,1% opina que totes les institucions podran conviure sense problemes al mateix espai, i l'11,3% sostenen que moltes desapareixeran perquè en sorgiran d'altres. En aquest cas, s'observa que el percentatge de les persones que ho desconeixen és elevat, d'un 20,3%.

A mesura que es va desenvolupant aquest bloc les preguntes són cada vegada més específiques. La darrera pregunta, *Seguint aquesta línia, les Reials Acadèmies en un futur...*, té la intenció que la gent finalment es pronunciï sobre el futur de les Reials Acadèmies i, per a això, s'han dispostat quatre opcions tancades i una oberta. El 48,6% de les persones consideren que aquestes institucions s'actualitzaran d'acord amb les necessitats de la societat, seguides d'aquelles, un 31,1%, que estimen que es mantindran com a institucions històriques i que es tindrà cura per la seva conservació. El tercer lloc l'ocupen les que valoren que seran absorbides per altres entitats culturals, un 10,2%; i, el quart, les que opinen que desapareixeran com ha passat amb moltes altres organitzacions culturals al llarg de la història, un 4%. A la resposta oberta la majoria de les persones han deixat constància que, o no ho saben o que les Reials Acadèmies hauran de buscar el seu lloc a la societat, si no desapareixeran.

Cinquè bloc: Digues-nos alguna cosa sobre tu

En aquest estudi, a banda de conèixer l'opinió de les persones respecte de l'Acadèmia, les institucions històriques i el possible futur, també és cabdal identificar el seu perfil, perquè d'igual manera ens dona molta informació.

El present apartat consta de set preguntes, és el més llarg de l'enquesta. A la primera es vol comprovar la franja d'edat dels i les participants. Encapçalen la llista les persones d'entre 60 i 69 anys (29,4%), seguides en segon lloc per les de 50 i 59 (19,8%) i, en tercer lloc, les d'entre 70 i 79 anys (18,6%). De les menors de 60 anys, ocupen el primer lloc les de 30 a 39 (13%), continuant amb la franja d'edat que va des dels 40 fins als 49 (10,2%) i, en últim lloc, la d'entre 20 i 29 anys (6,2%). Els i les participants majors de 80 anys és de l'1,1% i menors de 19 d'un 1,7%.

El 46,3% declara ser consumidor/a habitual de cultura, tot i que no tant com les agradaria. El 19,2% només de tant en tant, el 18,6% manifesta estar al corrent de tots els esdeveniments culturals del seu entorn i assisteixen a tots els que poden i el 15,8% assisteix només als actes que les interessin, que solen ser pocs.

A la pregunta sobre els seus interessos culturals, el 76,6% afirma visitar museus, galeries o exposicions, seguida molt a prop per les persones que prefereixen la lectura, el 74%. Al 53,1% les agrada el cinema i al 51,4% la música i la dansa; el 42,9% es decideixen pel teatre, el 31,1% per la cultura popular; el 25,4% per la fotografia i el 9,6% per altres propostes culturals que no es detallen a la llista.

La següent qüestió se centra en aquelles persones que han marcat com a interès principal la visita a museus, galeries o exposicions, i busca que siguin més específiques quant a la temàtica. En aquest cas, pel que ens ocupa, només s'han tingut en compte propostes artístiques. Respecte del tipus d'art preferent, el 55,1% es decanta pel romànic, el 54,4% per l'art de les avantguardes (postimpressionisme, modernisme, cubisme, surrealisme, etc.); el 52,9% per l'art del segle XIX (romanticisme, academicisme, etc.) seguit del 52,2% que prefereixen l'art de les civilitzacions antigues. El 49,3% opten per l'art del Renaixement, el 44,8% pel contemporani i, en darrer lloc, se situen les persones que trien l'art de l'època barroca, el 36,8%.

Respecte de la situació laboral dels i les participants el 52% és activa, el 37,9% jubilada, el 6,2% estudia i treballa; un 2,8% es troba a l'atur i un 1,1% es dedica només a l'estudi.

En relació amb el nivell d'estudis el 71,8% posseeix estudis universitaris, el 17,5% formació professional, el 13% batxillerat, el 5,6% l'Educació Secundària Obligatòria i el 3,4% l'educació primària. A la resposta oberta 2 persones han indicat que tenen un doctorat, 2 un màster; 1 ha fet assignatures de psicologia i filosofia; 1 ha fet estudis artístics, i 2 no especifiquen el seu nivell d'estudis.

De les 177 persones participants, 152 resideixen a la província de Barcelona, 9 a la de Lleida, 5 a Girona, 1 a Tarragona i 3 declaren viure a Catalunya. De persones residents fora de Catalunya han participat 2 de Palma de Mallorca, 1 de Granada, 1 de Càceres; 2 d'Alacant i, de fora d'Espanya, 1 de França.

6.5.2. Entrevistes

L'entrevista, com a tècnica qualitativa, permetrà aprofundir en diversos aspectes a l'hora d'identificar la situació actual en la qual es troba la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. El nombre d'entrevistes per assolir aquest objectiu han estat tres, i les persones entrevistades s'han escollit per diferents motius. Aquestes es poden trobar transcrites a l'annex III.

La primera entrevista es va conferir a un guia turístic, la segona a la secretària general de la RACBASJ i, la tercera, al membre més antic de l'Acadèmia, que actualment ocupa el càrrec de conservador del museu. Aquesta darrera entrevista no estava prevista en el plantejament inicial, la idea era entrevistar a un sociòleg per tancar els temes tractats, però per causes de disponibilitat (per part de l'especialista) no es podrà incloure en aquest capítol. No obstant això, l'entrevista al membre més antic de l'Acadèmia ha sigut necessària per donar resposta a molts dels temes que s'exposen en aquest estudi. Algunes de les preguntes proferides als diferents actors s'han definit de manera rígida, és a dir, han estat les mateixes, mentre que d'altres han estat determinades per les respostes enunciades per la persona entrevistada. S'han fet també preguntes específiques segons l'especialitat, càrrec o paper que desenvolupa cada una d'aquestes persones en relació amb l'Acadèmia.

El primer entrevistat, David Revelles, és escriptor de guies de viatge, a més de periodista i de docent. Des de fa anys dissenya rutes turístiques tant a Espanya, com a Irlanda i a Escòcia. El fet de treballar en diferents països el converteix en una persona amb criteri a l'hora d'observar i d'avaluar els múltiples públics així com les diverses institucions. Per aquest motiu, s'ha considerat com a una de les persones idònies a la qual entrevistar.

D. Revelles va conèixer la RACBASJ a través d'una altra de les seves rutes, la visita a la Casa Llotja. Comenta que, després d'assabentar-se de l'existència de l'Acadèmia i d'haver fet una mica de recerca, es va quedar sorprès de la història que alberga i de tots els artistes rellevants per a la història de l'art que van passar per allà. Fa nou anys que fa visites guiades a aquesta institució, i una de les seves estratègies per atraure els públics és precisament destacar la singularitat de l'espai, desconegut per una gran part dels públics, principalment, locals. Insisteix en què la gent queda molt sorpresa de la visita, sobretot, quan se'ls explica que artistes com Picasso o Gaudí es van formar en aquelles instal·lacions, fet que molts desconeixen. Com també desconeixen que l'Acadèmia ofereix uns serveis, com el de l'arxiu i la biblioteca i que, a més, es pot visitar per compte propi. Per la seva experiència, els públics que decideixen visitar l'Acadèmia, en general, són adults o, com ell els defineix, "sèniors". I es compon principalment de senyores jubilades. Opina que la manca de visibilitat de l'Acadèmia es dona per la necessitat d'una bona acció de comunicació que faci valdre el patrimoni intrínsec a la institució.

Argumenta que s'hauria de fer adaptant-se i aprofitant-se de les tecnologies de la informació i de la comunicació, com poden ser les xarxes socials o plataformes de retransmissió de contingut en viu. No obstant això, és conscient que, per poder portar a terme aquesta acció, és imprescindible disposar de recursos econòmics, a més de la sensibilitat i la voluntat de voler fer-ho possible.

La segona entrevistada, Mireia Freixa, forma part de l'Acadèmia des del 2007 i actualment ostenta el càrrec de secretària general de la RACBASJ des del 2019; abans, entre el 2018 i el 2019, havia ocupat la posició de conservadora del museu. És catedràtica emèrita del Departament d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona, universitat a la qual ha estat relacionada sempre com a investigadora —dins del Grup de Recerca en Història de l'Art i del Disseny Contemporanis (GRACMON), entre d'altres— i com a docent en diverses matèries referents a la història de l'art (DHAC, 2023; IEC, 2016).

M. Freixa ha escrit i coordinat diverses publicacions, entre les quals *Acadèmia i art* [2016] un dels llibres de referència del present estudi. De fet, aprofitant l'ocasió, les primeres preguntes van estar dirigides en aquest àmbit. La primera qüestió correspon a l'afirmació sobre les “limitacions que presenta en l'actualitat l'estudi sobre les acadèmies de belles arts i el cas barceloní, en concret” (Gras, i Freixa, 2016: 9). Aquestes limitacions, segons l'autora, tenen a veure amb motius variats com la poca presència de l'Acadèmia dins del món cultural barceloní; perquè les Acadèmies, en general, no estan reconegudes per les altres institucions; pels escassos recursos econòmics; per la manca de reconeixement social; i, també, perquè la documentació en relació amb aquesta institució és dispersa. Aquesta darrera qüestió, segons explica, ha estat causada per una sèrie de pràctiques inapropiades (préstecs sense tornar, documentació perduda, obres desaparegudes...) que ha donat com a conseqüència que l'estudi sobre el fons i sobre la mateixa institució sigui limitada o de gran dificultat.

A la pregunta on situaries les Acadèmies de Belles Arts avui dia, en relació amb la RACBASJ, la seva resposta és que els efectes de la pèrdua d'atribucions i la manca de recursos es tradueix en una falta autoestima i de reconeixement públic —i institucional— que afecta la manera com la societat entén aquesta institució històrica. En l'actualitat les funcions que abans eren de les Acadèmies de Belles Arts han estat traspassades a diferents organismes: universitats, escoles i organitzacions relacionades directa o indirectament amb les administracions públiques, com ara el CCCB, l'ICUB o l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Avui dia, segons explica, els informes valoratius sobre temes patrimonials ja no passen per l'Acadèmia, com ho feien abans. No obstant això, des del seu punt de vista, la gran pèrdua d'aquestes institucions —i de la que ens concerneix en particular— ha sigut la docència.

Respecte de l'econòmica, consigna que l'aportació de l'administració pública és totalment insuficient per al manteniment òptim de la institució; el fet de situar-se dins l'edifici de la Casa Llotja de Mar

comporta així mateix diversos inconvenients i, per afegitó, l'Estat no ha destinat mai diners a les Acadèmies Provincials.

Quant a l'IEC, manifesta que és un cas a part perquè funciona com "l'Acadèmia de les Acadèmies". Opina que la causa de les diferències respecte de les altres Acadèmies és que la Generalitat de Catalunya ha fet seva aquesta institució donant-li una posició preferent i una cobertura que contempla moltes disciplines. Així i tot, explica que no té una secció estrictament de belles arts, precisament perquè aquesta tasca suposadament hauria de correspondre a l'Acadèmia, aquest fet es dona com a conseqüència de qüestions històriques en les quals va estar involucrat, entre d'altres, Josep Puig i Cadafalch (que era membre tant de l'IEC com de la RACBASJ).

Segons comenta, en l'actualitat, les Acadèmies es coordinen mitjançant el Consell Interacadèmic, que lluita per la defensa dels interessos d'aquestes institucions en la societat actual. En matèria d'administració, registre i funcionament de les Acadèmies, aquest Consell —del qual la RACBASJ també en forma part— considera que la millor opció seria que depenguessin del Departament de Presidència. Observa que el problema de la indefinició administrativa d'aquestes institucions es va originar quan la seva gestió es va traspasar al Departament de Justícia. Respecte del fet que si les Acadèmies depenen del Departament de Presidència comportaria que si hi ha canvis en el Govern les condicions també canviarien, la seva contesta és molt clara, sempre ha passat i sempre passarà el mateix, perquè aquestes institucions, en definitiva, depenen de la Generalitat. Resumint les seves paraules, dependre de Presidència significaria reconèixer, per part de l'administració catalana, la importància de les Acadèmies davant la societat i, a la vegada, aquesta es veuria beneficiada pel valor de la seva història i l'experiència dels seus membres.

A la pregunta de si creu que la situació de l'Acadèmia pot ser fruit d'un canvi d'*habitus* (definició de Bourdieu) per part de la societat catalana, la seva resposta és que no només passa a la societat catalana, la resta d'Acadèmies d'arreu de l'Estat es troben en la mateixa situació. Amb tot, el pes de la història sempre està present, i les Acadèmies encara poden fer un bon paper. Considera que una de les solucions seria arribar a la gent jove.

El tercer i últim entrevistat, Francesc Fontbona, és acadèmic de número des del 1989 i, actualment, és el conservador del museu de l'Acadèmia, càrrec que ocupa des del 2019, abans també ho havia estat entre el 1995 i el 2003. És doctor en història de l'art modern per la Universitat de Barcelona i, entre d'altres, ha sigut director de la unitat gràfica de la Biblioteca de Catalunya (1995-2013) i responsable de la secció d'art de la *Gran enciclopèdia catalana* (1970-1977); també va ser membre de la Junta de Museus de Catalunya i de la seva Comissió Executiva (1991-2002) i president del

Comitè de Selecció del Saló d'Antiquaris de Barcelona (2002-2007). Forma part del patronat de l'Institut Amatller d'Art Hispànic de Barcelona des del 1996 així com, entre d'altres, de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) (1992) (DHAC, 2023).

En F. Fontbona actualment és una de les personalitats més rellevants dins del panorama cultural català. Per totes les seves investigacions relacionades amb l'Acadèmia —no oblidem que és autor, entre d'altres, del darrer catàleg de pintura de la RACBASJ, a més, en l'actualitat, és l'acadèmic més antic— i com a membre de l'IEC —institució de la qual també es parla en aquest estudi—, el seu testimoni esdevé fonamental per entendre alguns dels aspectes plantejats en aquest treball.

La pregunta inicial tenia a veure amb el primer contacte de l'entrevistat amb l'Acadèmia. Segons explica, és una institució que, d'alguna manera, sempre ha format part del seu entorn i, en dedicar-se a la història de l'art, en un moment donat —sobretot després de llegir alguna publicació relacionada i de sentir comentaris d'altres persones—, va començar a despertar el seu interès. Respecte de les Acadèmies, fa una distinció entre “acadèmies normatives” i “les que no ho són”. La diferència entre unes i altres se cenyeix principalment a que unes marquen la norma a seguir, com l'Acadèmia de la Llengua (RAE), i d'altres són més aviat societats honorífiques formades per persones distingides dins del seu àmbit professional. Actualment, a Espanya només queda una Acadèmia normativa, la de la llengua. Les Acadèmies de Belles Arts en el seu moment, assenyala, també marcaven la norma, en aquest cas, en el camp de l'ensenyament artístic. En l'actualitat, privades d'aquesta funció —ara són les escoles i les universitats qui tenen la potestat—, han quedat més aviat com a espais simbòlics de manteniment d'honor. No obstant això, apunta, la diferència amb altres Acadèmies és que aquestes, com la RACBASJ, han generat museus dels quals s'han tingut cura fins als nostres dies. Així i tot, el que sí que és cert és que la custòdia d'aquests museus no s'ha donat amb la mateixa intensitat ni amb el mateix interès al llarg del temps. El catàleg de pintura de la RACBASJ anterior a l'elaborat per Fontbona (1999) data de 1913, de fet, el mateix autor explica les dificultats afegides a l'hora de tornar a inventariar la col·lecció, sobretot, en adonar-se que hi havia obres que no es localitzaven. Aquest fet, comenta, es va donar, entre d'altres, perquè, segons l'havien relatat no fa gaire temps, a l'Acadèmia, va haver-hi una època en la qual les obres eren despatxades pels mateixos treballadors de la institució, que les venien al millor postor, i per algunes pràctiques poc pròpies d'alguns membres, com va ser el cas de F. Marès. Això va passar, entre altres motius, perquè els acadèmics del moment no van tenir cura pel patrimoni que suposadament havien de custodiar com a responsables que n'eren.

A la pregunta “on situaries les Acadèmies dins la xarxa cultural catalana” la seva resposta defensa, sobretot, el patrimoni artístic al·ludint a l'espai museístic generat concretament a l'Acadèmia de

Belles Arts de Barcelona. Malgrat això, evidencia el fet que la RACBASJ, tot i els intents que s'han fet al llarg dels últims anys, no forma part de la Junta de Museus.

Sobre l'IEC, explica que aquest es va crear per Eugeni d'Ors el 1917 seguint el model de l'Institut de França; funciona com si fossin cinc acadèmies amb cinc seccions integrades per gairebé el mateix nombre de membres que a les Acadèmies històriques i es regeix per un consell permanent amb representants de cadascuna d'elles. Fontbona, al costat d'altres historiadors de l'art, arqueòlegs, etc. forma part de la secció Històrico-Arqueològica. Exposa que, en l'actualitat, funcions com la declaració de monuments o l'elaboració d'informes valoratius, que abans corresponien a l'Acadèmia de Belles Arts, avui dia es deriven, a través del Departament de Cultura, a l'IEC. Declara que aquesta disposició té les seves arrels en l'època de la Mancomunitat de Catalunya, un període en el qual les Acadèmies estaven en estat letàrgic i, com depenien de l'Estat a través de les Diputacions, en la nova configuració, i amb la creació de l'IEC, van quedar en un segon pla. Corroborava la notable diferència de recursos econòmics que es destinen a aquesta institució en comparació amb les Acadèmies històriques; ho justifica al·legant que l'IEC el formen cinc seccions i que, fins i tot, dins la mateixa institució existeixen diferències de pressupost entre seccions.

Respecte de si faria algun canvi en matèria d'administració, de registre i de funcionament de les Acadèmies assegura que, en aquests moments, la normativa depèn de les mateixes Acadèmies. Pel que fa a la raó per la qual aquestes institucions depenen del Departament de Justícia argumenta que, segons té entès, va ser amb motiu que, en un moment donat, el president de l'Acadèmia de Jurisprudència, que també era conseller del Departament de Justícia, va tenir la voluntat de vetllar per les Acadèmies a través d'aquest, no obstant això, remarca que abans no era així. Opina que el millor seria que depenguessin del Departament de Presidència perquè, si ho fan els diferents departaments segons la matèria, s'esmicolaria la unitat de les Acadèmies, que és precisament el que defensa l'actual Consell Interacadèmic. En qualsevol cas, creu que aquest consell és més un fet convencional que efectiu, com ja va passar amb el Consell Interacadèmic de l'època republicana.

La situació en la qual es troba actualment la RACBASJ, des del seu punt de vista, és una mescla de tot l'exposat. De tota manera, es mostra optimista respecte del futur.

Quant a la sociologia cultural i artística, respecte de l'art com a mirall de la societat de cada moment, sosté que totes les coses estan situades en un moment cronològic, i estan condicionades per ell, encara que no ho pretenguin. A la pregunta de si creu que la societat catalana no valora prou l'Acadèmia respon que ho creu perquè a Madrid, per exemple, sí que es té més estima per la seva Acadèmia de

Belles Arts, en canvi, aquí, si la gent no sap que l'Acadèmia existeix difícilment la podran valorar. Amb tot i això, poc a poc s'està incorporant a la memòria col·lectiva.

7. Conclusions

Les Reials Acadèmies de Belles Arts en el seu moment van tenir un paper rector en el món cultural. Citant P. Vélez, culturalment un dels fets que precisament han caracteritzat aquestes organitzacions ha estat la divisió entre el treball intel·lectual i el treball manual, factor que ha condicionat la consideració sociocultural de les diverses manifestacions artístiques. La seva influència —positiva o negativa—, explica l'autora, ha arribat fins als nostres dies i, en siguem o no conscients, ens agradi o no, encara és present tant en els artistes com en els i les professionals de la història de l'art (Vélez, 1997: 11). “El fet és que el concepte «Acadèmia de Belles Arts» avui, a ulls externs, resulta, si no mal conegut, complex i fins a cert punt ambigu” (Fontbona, 1989: 9).

L'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona es va crear sota l'orientació d'escola d'arts aplicades a la indústria, així doncs, al servei de l'economia del país. Una contradicció històrica que, segons Vélez, va néixer a les acaballes del segle XVIII. No obstant això, la formació, en el cas barceloní, de seguida es va ampliar a les “arts més pures”. L'Acadèmia actuava d'acord amb les exigències de la nova societat, malgrat continuar diferenciant les “grans arts” i les “arts industrials” (Vélez, 1997: 19-24). En un determinat moment, el caràcter docent va passar a ser competència de les escoles, entitats derivades d'elles; es van reservar un paper més representatiu mentre que la pràctica formativa va restar a càrrec d'aquestes institucions filials (Fontbona, 1989: 9). La situació va canviar radicalment quan la tasca d'atorgar el “títol d'artista” es va derivar a la universitat. Va ser llavors quan, per evolució social (Fontbona, 1989: 15), l'Acadèmia va esdevenir de manera gradual un òrgan consultiu en temes relacionats amb el patrimoni historicoartístic, deixant d'influir de manera directa sobre l'artista —i la seva consideració social— i d'exercir l'únic paper de protagonista (Vélez, 1997: 24-25).

Parafraçant Fontbona, les Acadèmies, políticament, eren vistes com a instruments absolutistes, factor que, en el marc de la nova mentalitat liberal, les identificava negativament (Fontbona, 1989: 16). En el cas de Catalunya, també va influir el fet que aquestes institucions depenguessin de la Corona i del govern central. A principis del segle XX —moment en què la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts havia quedat desproveïda de les seves funcions inicials: la pràctica de l'ensenyament i l'establiment de les normes artístiques—, es va donar una fita històrica: la creació de la Mancomunitat de Catalunya. Un projecte pensat des del 1908 i que es feia efectiu sota la presidència d'Enric Prat de la Riba el 1914. Aquesta nova etapa política —que va durar fins al 1925— va néixer per recuperar la capacitat de la gestió administrativa de les antigues Corts Catalanes (Mancomunitat de Catalunya, 2023). L'Institut d'Estudis

Catalans, també originat durant aquests anys, concretament el 1907 —coincidint amb la constitució de la Junta de Museus de Catalunya (Departament de Cultura, 2023 [b])—, va sorgir amb uns objectius definits: “el restabliment i organització de tot el que es refereix a la cultura genuïnament catalana” (IEC, [a], 2023). La secció Històrico-Arqueològica, creada el 1911, venia a suplir, d’alguna manera, diverses de les funcions que abans havien estat de la Reial Acadèmia de Belles Arts. Es va consolidar en l’especificitat de la recerca històrica dins l’àmbit de la catalanística i, inicialment, se li van atribuir tasques com l’elaboració d’informes i dictàmens sobre escuts municipals, banderes i béns d’interès cultural a Catalunya, assistides per professionals en la recerca dins l’àmbit de la història de la literatura, de la història de les arts i de la història del dret, enteses en el sentit més ampli i centrades en l’estudi dels territoris de la llengua catalana (IEC, [b], 2023). L’IEC en l’actualitat es defineix com “Acadèmia d’Acadèmies”, la seva funció en el segle XXI és, a banda d’establir la normativa de la llengua, fer informes sobre els problemes més punyents que hi ha al territori i ser reconegut com un eix vertebrador del país; té caràcter pluridisciplinari perquè agrupa “tots els àmbits del saber” (IEC, [c], 2023). Aquesta circumstància dona resposta a per què l’IEC figura —tot i que no porta la nomenclatura d’Acadèmia— a la llista d’Acadèmies inscrites al registre de la Generalitat i, en certa manera, també respon a una de les preguntes de recerca plantejades en l’inici d’aquest treball —i que tenia a veure precisament amb aquest tema— que és: a banda de les disciplines que abasten les Acadèmies, quins altres principis determinen les diferències a l’hora del repartiment dels recursos econòmics? L’IEC representa una corporació acadèmia, científica i cultural que té per objecte l’alta recerca científica i, principalment, la de tots els elements de la cultura catalana; l’àmbit d’actuació oficialment reconegut s’estén a les “terres de la llengua i cultura catalana”. El 1922 va ser admesa a la unió Acadèmica Internacional i actualment col·labora en diverses empreses internacionals de recerca. Després d’una llarga història, té unes línies d’actuació delimitades que s’han anat precisant al llarg del temps (IEC, [d], 2023). La suma de tots aquests elements atorga a aquesta entitat —com a institució purament catalana que defensa els interessos de la llengua i la cultura del país, a diferència de les Reials Acadèmies constituïdes, en els seus inicis, sota el paraigua de la monarquia i de l’administració central— l’autoritat sobre les altres Acadèmies. Aquest fet pot explicar les asimetries existents quant a la destinació de recursos entre aquesta institució i la resta d’Acadèmies amb seu a Catalunya; tot i això, no ho hauria de justificar.

La RACBASJ és una institució històrica que, malgrat les dificultats per les quals ha travessat al llarg del segle XX, s’ha conservat fins a arribar als nostres dies. Forma part, juntament amb la resta de Reials Acadèmies, del passat i del present de la cultura occidental i, per tant, també de la catalana. És l’expressió de la història i el reflex de la cultura d’una època concreta que encara és present avui dia. Com a espai contenidor de cultura tangible i intangible, tal com es manifesta a la Convenció de 2005

de la UNESCO, hauria de ser objecte de promoció i protecció per part de la Generalitat que, en el foment de la diversitat de les expressions culturals, hauria d'adoptar i aplicar les polítiques i les mesures necessàries per a la seva conservació en qualitat de portadora d'identitat, valors i significat per a la societat; conscienciar sobre el seu valor històric i reconèixer la naturalesa específica de les activitats, els béns i els serveis culturals que ofereix. No obstant això, en aquest cas, no és així. Un indici d'aquest fet el trobem també a la definició que es fa de les Acadèmies com a simples “corporacions de dret públic que tenen com a finalitat principal la investigació en el camp de qualsevol ciència o art”, mentre que les administracions públiques estatals les descriuen com a “institucions de caràcter centenari que constitueixen el més alt exponent del coneixement”, una definició que a Catalunya s'aplica, de manera més o menys semblant, a l'IEC. Això també pot justificar la raó per la qual la Reial Acadèmia de San Fernando de Madrid és més valorada per la comunitat en la qual s'insereix i gaudeix de certs privilegis.

Aquestes qüestions fonamenten una altra de les hipòtesis de partida d'aquest treball i és que, certament, aquestes institucions —i la RACBASJ en particular— han quedat desateses per part de les administracions públiques catalanes i, en certa manera, estatals. No oblidem que la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts és una de les Acadèmies Associades a l'Institut d'Espanya i, segons l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, la competència exclusiva en la matèria correspon a la Generalitat. Hem vist que el fet que el registre, les tasques administratives i el funcionament de les Acadèmies s'atribueixi al Departament de Justícia, Drets i Memòria, no té un sentit clar, sinó que és una situació merament casual i que en l'actualitat, segons alguns testimonis, es treballa per canviar.

En aquest sentit, i amb la finalitat de defensar i fer valdre el paper de les Acadèmies, neix el Consell Interacadèmic de Catalunya.¹³ Aquest Consell es configura com a “element de coordinació de les acadèmies i com un àmbit de reflexió compartida de participació i de debat dels estaments acadèmics en la definició i en l'aplicació d'un model acadèmic a Catalunya amb personalitat pròpia i amb vocació de servei al país”. Aquesta disposició fa evident que el Consell es crea per redefinir la personalitat d'aquestes institucions històriques a Catalunya en ple segle XXI.

A propòsit de l'Acadèmia Catalana de Belles Arts ubicada a Barcelona, la teoria determina que la seva personalitat és de caràcter consultiu, però, en la pràctica, no és del tot així. En aquesta línia, també cal esmentar la idea de la RACBASJ com a espai museístic, nascuda a principis del segle XIX

¹³ Resulta suggerent que, al Decret 286/2001, de 6 de novembre, de creació del Consell Interacadèmic, la definició de les Acadèmies sigui diferent al proposat per la Generalitat: “Les acadèmies són corporacions científiques i culturals de dret públic que tenen com a finalitat contribuir al coneixement i al progrés de la ciència i de la cultura i a la investigació en el camp de qualsevol ciència o art i actuen com a assessores dels organismes públics a Catalunya en les matèries pròpies de la seva finalitat respectiva”. (Decret 286/2001).

i reivindicada per V. Durá durant el temps que va ser tècnica del museu (c. 1993-2018). El cert és que diversos estudiosos consideren aquest museu com el primer de Catalunya, no obstant això, la Junta de Museus delibera que el més antic és el Museu Geològic del Seminari de Barcelona, inaugurat el 1874 (Junta de Museus, 2022: 16). L'Acadèmia, tot i participar en els inicis de la Junta de Museus i col·laborar de manera activa dipositant part del seu fons en la conformació d'alguns dels museus catalans, en l'actualitat, com s'ha pogut comprovar, i malgrat tots els reclams, no forma part d'aquesta Junta. Una de les possibles causes és perquè no reuneix les condicions imprescindibles requerides a la Llei de museus, com pot ser disposar del personal i de les condicions necessàries per garantir la protecció i la conservació del fons (article 7, Llei 17/1990, de 2 de novembre, de museus).

La RACBASJ se sustenta econòmicament de les subvencions provinents principalment del Departament de Cultura, seguit de l'Ajuntament de Barcelona, del Departament de Justícia i dels ajuts de la Diputació; també ho fa a través d'ingressos propis. Per posar xifres, la relació seria d'un 65% d'ingressos per part de l'administració pública i un 35% d'ingressos propis.¹⁴ Si les comparem amb les dades de l'últim informe de la Junta de Museus (Junta de Museus, 2022: 46) en relació amb altres espais museístics/patrimonials, comprovem que l'Acadèmia depèn molt més de l'administració pública que altres equipaments. Amb tot, tal com apuntava la secretària general, M. Freixa a l'entrevista, aquests recursos econòmics són del tot insuficients; així mateix, seria inviable que la RACBASJ es pogués sostenir a través dels ingressos generats. Aquesta conjuntura dona arguments a una altra de les hipòtesis i és que, a causa de la manca de finançament, l'Acadèmia es manté sota mínims, una situació que la posiciona en desavantatge respecte d'altres equipaments per engegar nous projectes i que l'encamina a un estancament cultural.

La cultura contemporània està marcada per la propagació del capitalisme, del qual s'alimenta la globalització, esdeveniment que alguns veuen com l'oportunitat per a la creació d'una nova cultura universal, mentre que d'altres consideren que tendeix a la pèrdua de les formes d'identitat. Un debat que encara és viu i a partir del qual va néixer la Convenció de 2005 de la UNESCO, per, precisament, defensar la protecció i la promoció de la diversitat i el pluralisme de les expressions culturals i no perdre les formes d'identitat que caracteritzen els diferents grups socials. Les Acadèmies de Belles Arts són part de la diversitat de les expressions culturals, són institucions occidentals històriques que han perdurat fins als nostres dies, motiu de pes per tenir cura per la seva conservació. Tampoc hem de perdre de vista la cultura de masses, un fet ja arrelat en les societats, una de les causes de la gran bretxa cultural,¹⁵ i amb la qual les institucions han d'aprendre a conviure. L'auge de la "nova" cultura

¹⁴ Informació facilitada per la secretària executiva de la RACBASJ.

¹⁵ Vegeu Magriñá Lozano (2020: 7-8).

associada a les tecnologies de la informació i la comunicació, està canviant els hàbits de consum fins al punt en què avui dia, a l'hora de mesurar la participació cultural segons les pràctiques culturals, s'han de diferenciar aquelles activitats que es realitzen des de la llar d'aquelles que requereixen assistència presencial. El 2019, segons l'últim informe del CoNCA (2021: 120) —corroborat per l'informe de la Junta de Museus (2022: 92)—, per primera vegada els continguts audiovisuals van ser les activitats més consumides per la societat catalana. D'entre altres activitats que es poden fer des de casa, l'ús d'internet ocupa el segon lloc, seguida, amb molta distància, de pràctiques presencials com visitar equipaments patrimonials. En efecte, “patrimoni, arxius i biblioteques” conformen el grup d'activitats que menys ha contribuït al conjunt del valor afegit brut cultural (VAB cultural). El cert és que aquestes dades també tenen el seu impacte sobre l'Acadèmia. El canvi de criteri cultural i artístic, així mateix, és conseqüent a la situació de precarietat que travessa en el present. Per raó d'això, i per esbrinar quins coneixements tenen els públics, i la seva opinió sobre aquesta tipologia d'institucions, s'ha realitzat una enquesta i diverses entrevistes.

En l'enquesta van participar 177 persones de diversos llocs de Catalunya, d'Espanya i d'Europa, però majoritàriament els públics van ser de la província de Barcelona. Els resultats, en conjunt, són considerablement positius i ens donen pistes de cap on s'hauria d'orientar l'Acadèmia per assolir el reconeixement esperat. Es podria dir que, de manera general, la gent coneix la RACBASJ, però a través d'altres persones —o per la professió de la persona enquestada— i no perquè la institució destaquï per si mateixa. La gran majoria de persones l'han visitat en benefici de les activitats i serveis que ofereix, declaren que la tornarien a concórrer per diferents motius i la recomanarien a d'altres. Respecte del coneixement de les activitats pròpies de l'Acadèmia en l'actualitat hi ha certa confusió, però, en essència, són reconegudes per tothom. Dins l'ecosistema cultural consideren que és un equipament que podria competir amb d'altres, no obstant això, no té suficient visibilitat a la xarxa cultural catalana. Atribueixen la causa a què, principalment, no s'ha fet prou publicitat. Quant al canvi de les aspiracions de la societat en relació amb els fenòmens artístics i culturals contemporanis, la majoria considera que, certament, desplacen l'interès per les institucions històriques perquè hi ha més competència cultural —i artística—. Sobre les organitzacions culturals que sorgeixen de les necessitats del present opinen que, per tenir vigència en el futur, hauran d'estar en constant actualització, el mateix que hauran de fer les Reials Acadèmies en conjunt per continuar existint en una societat futura. Pel que fa al perfil dels i les participants, és significatiu que la franja d'edat que va dels 60 als 69 anys hagin estat els més participatius. Uns públics, en general, consumidors de cultura —tot i que no tant com els i les hi agradaria— que es decanten gairebé d'igual manera per visitar museus, galeries i exposicions —amb preferències artístiques molt variades d'entre les quals

destaquen l'art romànic, seguit de l'art de les avantguardes i l'art de segle XIX— i la lectura. Aquests públics predominantment són actius laboralment, l'altra gran part és jubilat, i tenen estudis universitaris. Unes dades que, al cap i a la fi, no disten molt de les exposades al darrer informe de la Junta de Museus (2022: 94-119).

Les conclusions extreïtes d'aquesta mostra d'alguna manera contrasten amb les entrevistes realitzades. La visió entre les persones entrevistades també és diferent. Mentre D. Revelles, agent extern a l'organització, hi veu moltes possibilitats —com els públics enquestats—, les altres dues persones, M. Freixa i F. Fontbona, membres tots dos de l'Acadèmia, tenen un altre concepte —potser perquè són més conscients de la història i se situen al centre del “problema”— i són, en alguns aspectes, una mica més pessimistes. Al marge d'això, el que sí que tenen en comú els tres és que estan esperançats respecte del futur, principalment, perquè la RACBASJ conserva, en termes de Bourdieu, un “capital cultural” pel qual val la pena lluitar.

Privada de totes les funcions que l'han caracteritzat i l'han definit al llarg dels segles, mentre busca la seva personalitat pròpia i el seu model acadèmic, en l'actualitat, l'Acadèmia es limita a aquelles tasques que depenen d'ella mateixa, que figuren als objectius i les activitats descrites als seus estatus i que, potser —a parer meu—, hauria de destinar els seus esforços a destacar i a fer valdre. Respecte d'això, P. Vélez sustenta que l'Acadèmia hauria d'emfatitzar “la seva vessant de recerca, conservació i difusió del patrimoni i, alhora, esdevenir un fòrum obert de reflexió i debat entorn del món de l'art” (Vélez, 1997: 27). En aquesta línia també van enfilades les creences de l'estudiós en el camp de la sociologia de l'art Vicenç Furió, col·leccionista, expert en gravat, i professor d'història de l'art de la Universitat de Barcelona, amb el qual he tingut ocasió de parlar sobre el paper que ocupa, o que hauria d'ocupar, l'Acadèmia en la societat catalana actual i futura. Furió consigna, que les Acadèmies de Belles Arts van complir unes funcions en el passat, que ja no són en el present, i és dels que opinen que s'haurien de mantenir com a institucions històriques, tenir cura per la seva conservació, continuar les tasques de catalogació i posar a disposició dels estudiosos tant l'arxiu, com la biblioteca, i la seva col·lecció d'art. També al·ludeix a les diferències existents i molt notables amb altres Reials Acadèmies d'Europa com la Royal Academy de Londres, de la qual és assidu. Creu que, tal vegada, l'hauríem d'agafar com a model. Al voltant d'això, i respecte del paper que podria desenvolupar l'Acadèmia en el present, F. Fontbona en el seu moment va evidenciar que hi havia necessitats en el món artístic no cobertes i que la RACBASJ podria solucionar com, per exemple, la intervenció en el control de qualitat del comerç d'obres d'art i l'emissió de dictàmens i valoracions sobre la seva autoria o l'elaboració d'un índex onomàstic i toponímic general de totes les fonts artístiques susceptibles de ser estudiades (Fontbona, 1989: 19-20).

Sigui com sigui, tot i que la situació de la RACBASJ és com “el peix que es mossega la cua”, fet que, aparentment, explica per què costa fer valdre el seu valor històric, artístic i cultural, si ens miren la història amb perspectiva, es pot asseverar que aquests darrers anys s’ha aconseguit donar certa visibilitat a aquesta institució marginada per la història. Una de les finalitats d’aquest treball d’investigació consisteix precisament en això: posar sobre la taula la problemàtica per, a partir d’aquí, d’acord amb les exigències de la societat i les circumstàncies actuals, aquest estudi esdevingui un precedent que serveixi com a referència per a futures actuacions orientades a la proposta de millores.

8. Bibliografia

(Sistema de citació APA, Biblioteca UOC)

- Argan, G. C. [Giulio Carlo]. (1964). Pròleg. A: A. [Alexandre] Cirici Pellicer, *Art i Societat* (p. 15-17) Ed. 2009. Obrador edèndum; Publicacions URV.
- Associació de Professionals de la Gestió Cultural de Catalunya (APGCC). (2011). *Guia de bones pràctiques de la gestió cultural*. <https://gestiocultural.org/noticia/706/La-Guia-de-bones-practiques-de-la-gestio-cultural/>
- Barasch, M. [Moshe]. (Ed. 2010). Clasicismo y academia. A: M. [Moshe] Barasch, *Teorías del arte: De Platón a Winckelmann* (p. 249-280). Alianza Forma.
- Bassegoda i Nonell, J. [Joan]. (1992). Ocupació militar de la casa Llotja de Mar. A: *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* (p. 13-15). <https://raco.cat/index.php/ButlletiRACBASJ/article/view/219122>
- Boletín Oficial del Estado. (1940). *Decret de 30 de juliol de 1940 por el que se reorganizan las Escuelas Superiores de Bellas Artes*. <https://www.boe.es/gazeta/dias/1940/08/11/pdfs/BOE-1940-224.pdf>
- Caballú Albiac, M. [Miguel]. (2017). *Entender las Reales Academias ¿Son necesarias en el siglo XXI? Panorama de la situación actual*. Academia Aragonesa de Gastronomía. <https://academiaaragonesadegastronomia.com/entender-las-reales-academias-son-utiles-las-academias-en-pleno-siglo-xxi-panorama-actual/>
- Cantó-Milà, N. [Natàlia]. (s. d.). *Mètodes d'investigació en ciències humanes i socials* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC). https://materials.campus.uoc.edu/daisy/Materials/PID_00192964/pdf/PID_00192969.pdf
- Carbó Ribugent, G. [Gemma], López Cruz, T. [Taïna], Martinell Sempere, A. [Alfons]. (2015). *Els equipaments culturals* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC). https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/79945/2/Els%20espais%20de%20la%20cultura_Els%20espais%20d%27intervenci%C3%B3%20cultural_M%C3%B2dul%201_Els%20equipaments%20culturals.pdf
- Cirici Pellicer, A. [Alexandre]. (1964, Ed. 2009). Art i grups. A: A. [Alexandre] Cirici Pellicer, *Art i societat* (p. 113-130). Obrador edèndum; Publicacions URV.
- Ciutats i Governaments Locals Units – Comissió de cultura. (2004, Ed. 2008). *Agenda 21 de la cultura*. https://www.agenda21culture.net/sites/default/files/files/documents/multi/ag21c_ct.pdf
- Coelho, T. [Teixeira]. (s. d.). *El concepte de cultura en la política cultural* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC). http://materials.cv.uoc.edu/daisy/Materials/PID_00214699/pdf/PID_00214705.pdf
- Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA). (2021). *Informe anual. Estat de la cultura i de les arts*. <https://conca.gencat.cat/web/.content/Publicacio/Informe-Anual/IA2021/Informe-2021-CAT.pdf#p73>

- Declaración de México sobre las políticas culturales*. [Conferència]. Conferencia mundial sobre las políticas culturales, México D. F., 26 de julio – 6 de agosto de 1982.
https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals400.pdf
- Departament de Cultura. (2023 [a]). *Llei 17/1990, de 2 de novembre, de museus*.
<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/museus/recursos/normativa/index.html>
- Departament de Cultura. (2023 [b]). *Junta de museus de Catalunya*.
<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/museus/organs/junta-museus/index.html>
- Departament de Justícia. (2021). *Resolució JUS/2318/2021, de 19 de juliol, per la qual s'inscriu en el Registre d'acadèmies de la Generalitat de Catalunya la modificació global dels Estatut de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8467/1864968.pdf>
- Diccionari d'historiadors de l'art català, valencià i balear (DHAC); Institut d'Estudis Catalans. (2016). *Fontbona i de Vallescar, Francesc*. https://dhac.iec.cat/dhac_mp.asp?id_personal=2
- Diccionari d'historiadors de l'art català, valencià i balear (DHAC); Institut d'Estudis Catalans. (2016). *Freixa Serra, Mireia*. https://dhac.iec.cat/dhac_mp.asp?id_personal=87
- Durà Ojea, V. [Victoria]. [2016]. La col·lecció de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. A: I. [Irene] Gras i M. [Mireia] Freixa (coords.), *Acadèmia i art. Dinàmiques, transferències i significació a l'època moderna i contemporània* (p. 65-85). Universitat de Barcelona; GRACMON.
- Escola d'Art i Superior de Disseny Llotja. (2023). *Presentació*.
<https://www.llotja.cat/lлотja/presentacio/>
- Escola d'Enginyeria de Barcelona Est. (EEBE). (2023). *Història de l'Escola Industrial de Barcelona*. <https://eebe.upc.edu/ca/lescola/historia/historia-euetib/historia-de-lescola-industrial-de-barcelona>
- Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB). (2023). *L'Escola*.
<https://etsab.upc.edu/ca/escola>
- Fernández Pardo, F. [Francisco] (Coord.). (2000). *Real Academia Catalana de Bellas Artes de Sant Jordi. Exposición antológica de pintura*. Real Academia de Bellas Artes de San Fernando.
- Ferrater Mora, J. [José]. (2009). Ilustración. A: J. [José] Ferrater Mora, *Diccionario de filosofía* (p. 1763-1764). Tomo II (E-J). Ariel.
- Fontbona, F. [Francesc]. (1989). *Elogi de l'Acadèmia. Discurs d'ingrés de l'Acadèmic electe Il·lm. Sr. Dr. Francesc Fontbona de Vallescar llegit al Saló Daurat de la Casa Llotja de Mar el dia 7 de juny de 1989*. RACBASJ.
- Fontbona, F. [Francesc]. (1999). El Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (1775), el Primer Museu d'Art de Catalunya. A: F. [Francesc] Fontbona, V. [Victoria] Durà, *Catàleg del Museu de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* (p. 13-25). RACBASJ.
- Freixa i Serra, M. [Mireia]. (2023). Memòria de l'any 2022. A: *Butlletí XXXVI. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* (p. 233-258).

- Fuentes Arderiu, X. [Xavier]. (2013). *A Catalunya, les acadèmies les volem 'reials'?*
<http://www.elpuntavui.cat/article/644472-a-catalunya-les-academies-les-volem-reials.html>
- Gaceta de Madrid. (1892). *Reales decretos*. <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1892/191/A00121-00122.pdf>
- Gaceta de Madrid. (6 de novembre 1849). <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1849/5577/A00001-00003.pdf>
- Gallego Lorenzo, J. [Josefa]; Juncà Campdepadrós, M. [Manela]. *Fonts i serveis d'informació col·laboratiu* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
<http://cvapp.uoc.edu/autors/MostraPDFMaterialAction.do?id=192984>
- García Melero, J. E. [José Enrique]. (Ed. 2013). *Las Academias de Bellas Artes*. A: A. [Alicia] Cámara Muñoz, J. E. [José Enrique] García Melero i A. [Antonio] Urquizar Herrera, *Arte y poder en la edad moderna* (p. 391-402). Editorial Universitaria Ramón Areces; UNED.
- Generalitat de Catalunya. (2023). *Consell Interacadèmic de Catalunya*.
http://sac.gencat.cat/sacgencat/AppJava/organisme_fitxa.jsp?codi=21160
- Gras, I. [Irene]; Freixa, M. [Mireia]. [2016]. Pròleg. A: I. [Irene] Gras i M. [Mireia] Freixa (coords.), *Acadèmia i art. Dinàmiques, transferències i significació a l'època moderna i contemporània* (p. 9-11). Universitat de Barcelona; GRACMON.
- Hernández, T. [Tulio]. (2010). *Cultura i globalització, diversitat i homogeneïtzació* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
https://materials.campus.uoc.edu/daisy/Materials/PID_00159512/pdf/PID_00159508.pdf
- Hosagrahar, J. [Jyoti]. (2021). *La cultura, elemento central de los ODS*.
<https://es.unesco.org/courier/april-june-2017/cultura-elemento-central-ods>
- Institut d'Estadística de Catalunya. (2023). *El municipi en xifres. Barcelona (Barcelonès)*.
<https://www.idescat.cat/emex/?id=080193>
- Institut d'Estudis Catalans. (2023 [a]). *La fundació*.
https://www.iec.cat/institucio/entrada.asp?c_epigraf_num=10002
- Institut d'Estudis Catalans. (2023 [b]). *Secció Històrico-Arqueològica*.
https://www.iec.cat/institucio/entrada.asp?c_epigraf_num=50004
- Institut d'Estudis Catalans. (2023 [c]). *Què és l'IEC?* <https://www.iec.cat/iec/que-es-iec/>
- Institut d'Estudis Catalans. (2023 [d]). *Els objectius, la seu i l'àmbit d'actuació*.
https://www.iec.cat/institucio/entrada.asp?c_epigraf_num=10001
- Instituto de España. (2023). *Sobre nosotros*. <https://institutodeespana.es/>
- Junta de museus de Catalunya. (2022). *Informe anual 2019 sobre l'esta dels museus del país i de l'actuació del conjunt d'administracions de Catalunya al respecte*.
https://cultura.gencat.cat/web/.content/dgpc/museus/12.junta_de_museus_de_catalunya/Informe_anual_2019_JM.pdf

- Magriñá Lozano, E. [Ester]. (2020). *Qualitat o quantitat, vet aquí el dilema!* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
http://materials.cv.uoc.edu/daisy/Materials/PID_00277128/pdf/PID_00277128.pdf
- Mancomunitat de Catalunya. (2023). *Breu història*. <http://www.mancomunitatdecatalunya.cat/breu-historia-2/>
- Marès Deulovol, F. [Frederic]. (1964). Capítulo XVIII. A: F. [Frederic] Marès Deulovol, *Dos siglos de enseñanza artística en el principado* (p. 355-365). Junta Particular de Comercio; Escuela Gratuita del Diseño; Academia Provincial de Bellas Artes.
- Martín Rodrigo, I. [Inés]. (2014). *Las mujeres de la Real Academia toman la palabra*.
<https://www.abc.es/cultura/20140615/abci-mujeres-academicas-201406141903.html>
- Martinell Sempere, A. [Alfons], Coelho, T. [Teixeira]. (2018). *Polítiques culturals: concepte, configuració i tendències* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
http://materials.cv.uoc.edu/daisy/Materials/PID_00214700/pdf/PID_00214706.pdf
- Morin, E. [Edgar]. (1966). Un tercer problema. A: E. [Edgar] Morin, *El espíritu de nuestro tiempo (Ensayo sobre la cultura de masas)* (p. 19-29). Ed. Bernard Grasset.
- Pastor, X. [Xavier] (Coord.); Caicedo, L. [Laura]. (2016). *¿Cómo elaborar un Trabajo final de máster?* FUOC. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/bibliouocsp-ebooks/detail.action?docID=4776230>
- Portal Jurídic de Catalunya. (2023). *DECRET 286/2001, de 6 de novembre, de creació del Consell Interacadèmic de Catalunya*. <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/d/2001/11/06/286>
- RACBASJ. (2020). *Llibre d'actes de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. Del 10 de gener de 1886 al 2 de juliol 1917*.
https://drive.google.com/drive/folders/1RFIWOMraFt_DJVNSUxWFla6hcyjgxx-t
- Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. (2009). *Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*. <https://www.racba.org/>
- Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. (2017). *1a jornada Presència, visibilitat o invisibilitat de les dones acadèmiques de l'àmbit de les humanitats*.
<https://www.racba.org/upload/dones/doc/ca/1ajornada.pdf>
- Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. (2023). *Anuari 2021-2023*. RACBASJ.
- Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. (2023, 24 de maig). [Retweet]. *A veure si Twitter fa la seva màgia. Passo una enquesta per ajudar a un treball de màster sobre acadèmies d'art i, en concret, la de belles arts de Sant Jordi*. [piulada].
<https://twitter.com/mireiafreixa/status/1661339587141070855?cxt=HHwWjsCz7azjoY4uAAAA;>
<https://twitter.com/racbasj>
- Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. (2023, 26 de maig). *Volem aprofitar l'ocasió per convidar-vos a participar d'una enquesta que ens permetrà millorar la nostra institució, podeu accedir-hi a través de l'enllaç a la bio, com més gent hi participi, millor! [...]*. [Instagram].
<https://www.instagram.com/p/CstGMnZgIdN/>

- Tarrés i Vallespí, A. [Anna]. (2009). *L'entrevista com a pràctica cultural* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/51781/2/Seminari%20B1%2C%20An%20C3%A0lisi%20qualitativa_M%20dul1_L%27entrevista%20com%20a%20pr%20C3%A0ctica%20cultural.pdf
- UNESCO. (2001). *Declaración Universal de la UNESCO sobre la Diversidad Cultural*.
https://www.congreso.es/docu/docum/ddocum/dosieres/sleg/legislatura_10/spl_70/pdfs/30.pdf
- UNESCO. (2005). *La Convención de 2005 sobre la protección y la promoción de la diversidad de las expresiones culturales*.
https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/2811_16_passport_web_s.pdf
- Universitat de Barcelona. Facultat de Belles Arts. (2023). *Història*.
<https://www.ub.edu/portal/web/bellesarts/historia>
- Vayreda, A. [Agnès]. (s. d.). *Tècniques d'anàlisi de dades* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
https://materials.campus.uoc.edu/daisy/Materials/PID_00192965/pdf/PID_00192970.pdf
- Vélez, P. [Pilar] (Coord.). 2004. *Dos segles de Disseny a Catalunya (1775-1975)*. RACBASJ.
- Vélez, P. [Pilar]. (1997). *De l'Acadèmia i de l'Art. Discurs d'ingrés de l'acadèmica electa Il·lma. Sra. Dra. Pilar Vélez i Vicente llegit al Saló Daurat de la Casa Llotja de Mar el dia 17 de desembre de 1997*. RACBASJ.
- Vélez, P. [Pilar]. (2001). Dos-cents anys d'escultura a l'Acadèmia. Segles XIX-XX. A: P. [Pilar] Vélez, *Catàleg del Museu de Llotja. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* (p. 11-23). RACBASJ.
- Villarreal, A. [Antonio]. (2014). Reales Academias: una renovación urgente y necesaria para el siglo XXI. *ABC Cultura*. <https://www.abc.es/cultura/20141104/abci-reales-academias-201411021935.html>
- Waelder Laso, P. [Pau]. [2019]. *Sociología del arte* [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/68985/3/Est%20C3%A9tica%20y%20teor%20C3%ADa%20del%20arte_M%20dul1%20Sociolog%20C3%ADa%20del%20arte.pdf

ANNEX I

Arbre d'objectius

Situació incerta de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts		
Causes		
Àmbit polític i legislatiu	Àmbit econòmic	Àmbit social
Circumstància política i legislativa complexa d'herència històrica	Pressupost limitat per part de les administracions públiques en comparació amb altres equipaments culturals	Desconeixement de l'oferta cultural d'aquest equipament en l'actualitat
Normativa ambigua que influeix en el contingut de les polítiques aplicades a aquestes institucions	Despesa econòmica reduïda	Dèficit de públics
Incidència política insuficient per aplicar canvis legislatius	Fonts de finançament escassos	Prioritat per altres iniciatives culturals
Efectes		
Desatenció per part de l'administració pública autonòmica i estatal	Situació de desavantatge per engegar nous projectes / Escassos recursos cognitius / Estancament cultural	Espai poc conegut per la societat catalana

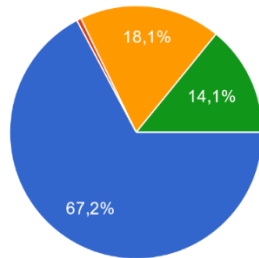
ANNEX II

Resultats enquestes

Primer bloc: La RACBASJ

Coneixies la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (RACBASJ) de Barcelona?

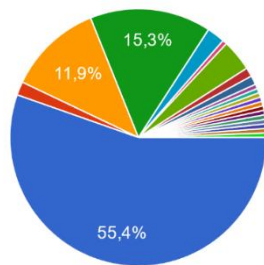
177 respuestas

- Sí
- Conec altres fundacions amb seu a la RACBASJ
- He sentit parlar-ne
- No

Com t'has assabentat de l'existència d'aquest equipament?

177 respuestas

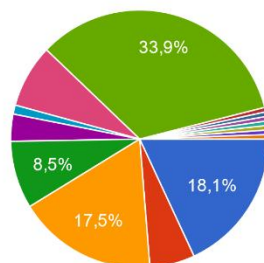

- A través d'un/a amic/amiga o familiar
- Per les xarxes socials (YouTube, Inst...
- A través de la universitat
- Per la meua feina
- Miñçant pàgines web d'empreses...
- Pels concerts i esdeveniments que fan
- A través de la publicitat
- Per casualitat

▲ 1/3 ▼

Has estat alguna vegada? Pots indicar el motiu de la teua visita?

177 respuestas

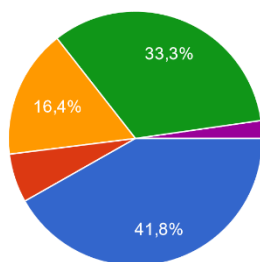

- Motivació personal, vaig anar a conèi...
- Una empresa/persona particular va o...
- Assistir a un concert o esdeveniment...
- Consultar l'arxiu/ biblioteca
- Per a una assignatura del meu pla d'...
- Presentació a un concurs/ beca
- Per feina
- No he tingut l'oportunitat de visitar l'espai

▲ 1/2 ▼

Hi tornaries?

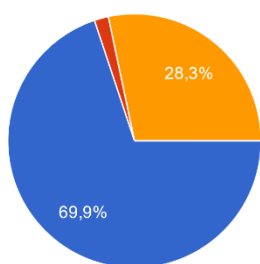
177 respuestas

- Si, és un espai que sempre m'agrada visitar
- Per qüestions relacionades amb la investigació
- Per assistir a un esdeveniment concret (concurs, concert, conferències, presentacions...)
- No sabia que es pogués visitar
- Prefereixo visitar altre tipus de propostes artístic-culturals

Recomanaries la visita a alguna altra persona?

166 respuestas

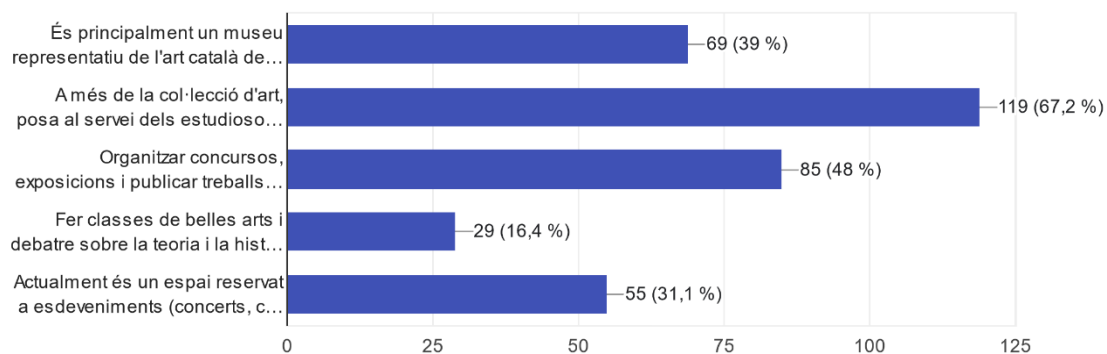

- Si
- No
- N/C

Segons bloc: Activitats i serveis

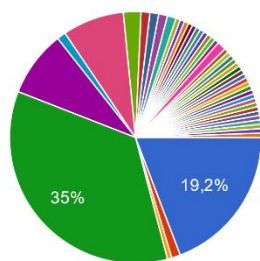
Sabries dir quines de les següents opcions formen part de les activitats pròpies de la RACBASJ?
(Possibilitat de diverses respostes)

177 respuestas

Quina és la darrera activitat que has realitzat en aquest espai?

177 respuestas

- Visitar el museu
- Presentar-me a un concurs/beca
- Dibuixar/pintar
- Assistir a un esdeveniment
- Consultar l'arxiu/biblioteca
- Presentar un article per al Butlletí
- Cap
- No hi he estat

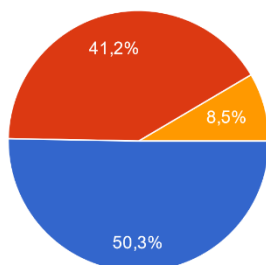
▲ 1/6 ▼

Tercer bloc: La RACBASJ dins l'ecosistema cultural català

Avui dia, el creixement del nombre d'equipaments i d'activitats culturals està donant lloc a una escletxa estructural que s'acaba traduint en un evident desequilibri entre l'oferta i la demanda. Per un costat hi ha espais desbordats de visitants mentre que d'altres estan immersos en un dèficit de públic. Aquest fet no es dona precisament per la qualitat de la proposta d'aquests últims, sinó per l'existent bretxa cultural.

Consideres que l'Acadèmia podria competir amb altres espais culturals?

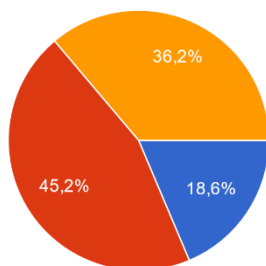
177 respuestas

- Sens dubte, és un espai amb moltes possibilitats
- Sí, però hauria d'adaptar-se a les noves exigències
- Seria complicat, la competència és molt forta

Creus que la RACBASJ té visibilitat dins la xarxa cultural catalana?

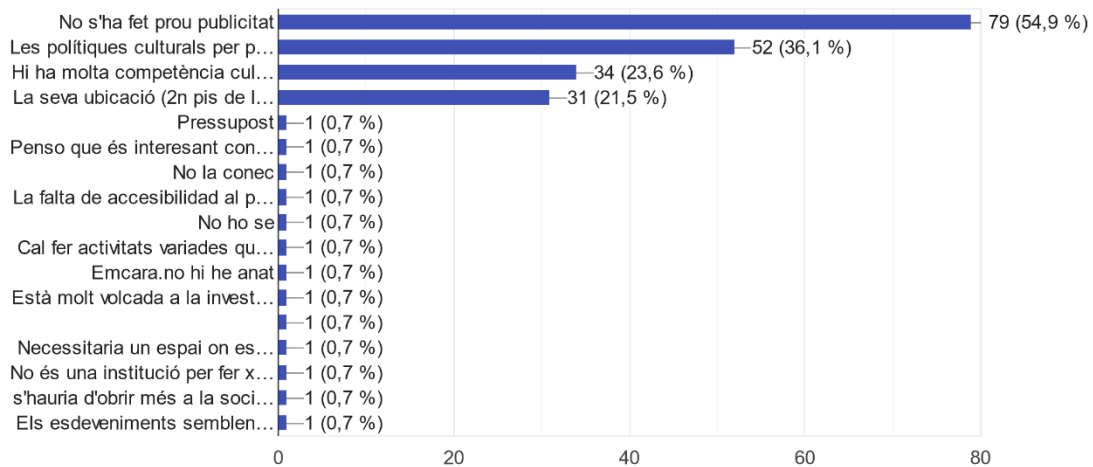
177 respuestas

- Sí
- Sí, però no la suficient
- No

En cas que hagi marcat l'opció que l'Acadèmia no té suficient visibilitat dins la xarxa cultural catalana, a què penses que és degut?

144 respuestas

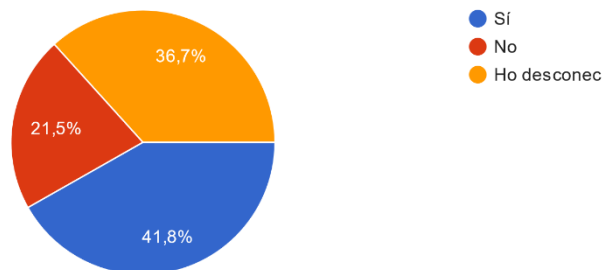

Quart bloc: Sociologia cultural i artística

Hi ha autors que contempen les relacions entre art i societat com a reflex de les aspiracions socials, econòmiques i polítiques de l'època en la qual tenen lloc els fenòmens artístics i culturals.

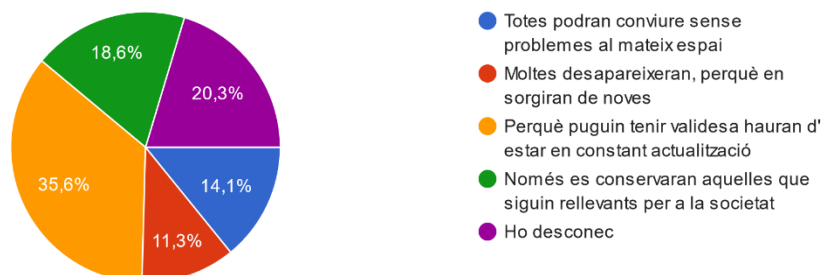
En aquest sentit, creus que el canvi de les aspiracions socials contemporànies desplaça l'interès per les institucions culturals històriques?

177 respuestas

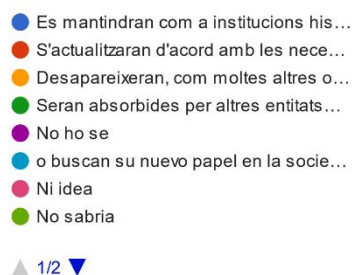
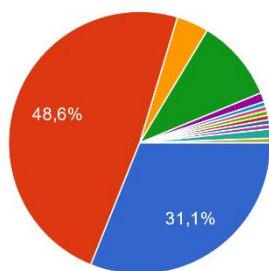
Consideres que les institucions culturals i artístiques que sorgeixen de les necessitats socials del present tindran vigència en un futur?

177 respuestas

Seguint aquesta línia, les Reials Acadèmies en un futur...

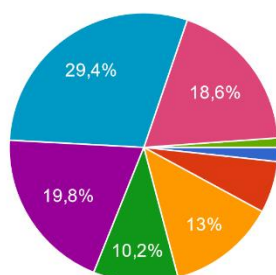
177 respuestas

Cinquè bloc: Digues-nos alguna cosa sobre tu

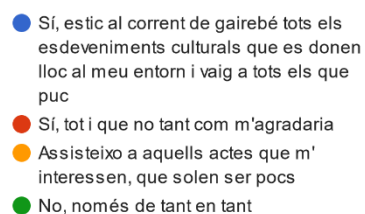
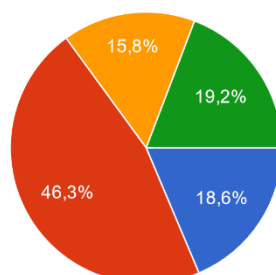
Indica'ns la teva franja d'edat

177 respuestas

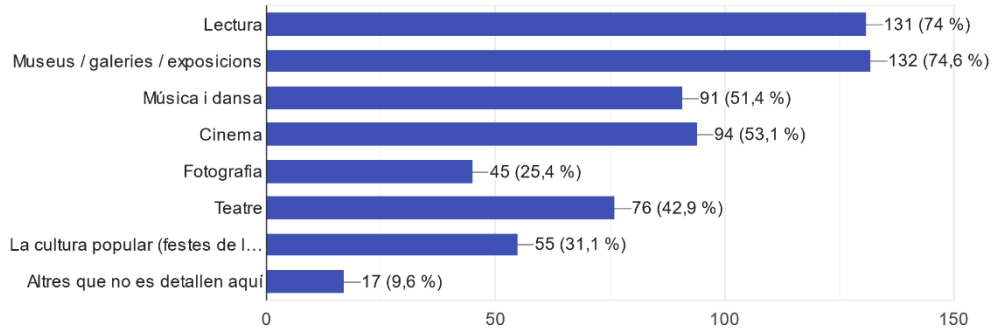
Ets consumidor o consumidora habitual de cultura?

177 respuestas

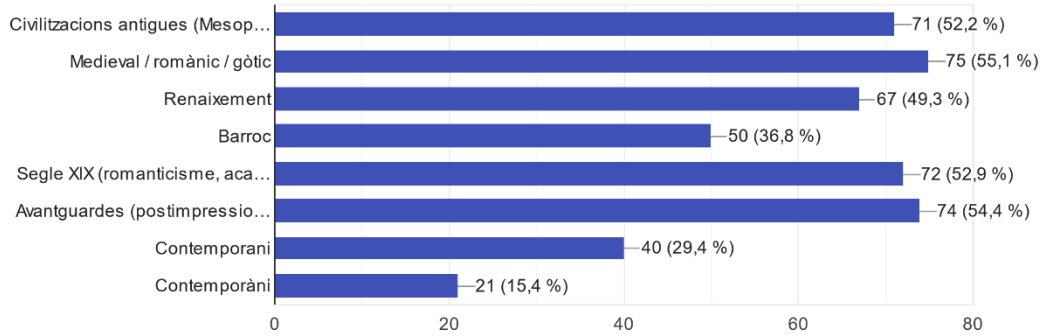
Quins són els teus interessos culturals? (Possibilitat de diverses respostes)

177 respuestas

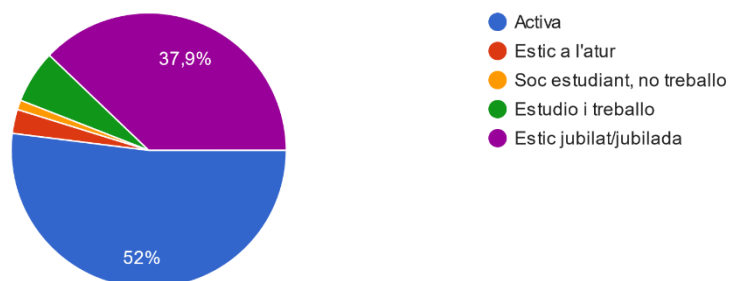
En cas que hagis marcat "museus / galeries / exposicions", quin tipus d'art és de la teva preferència?

136 respuestas

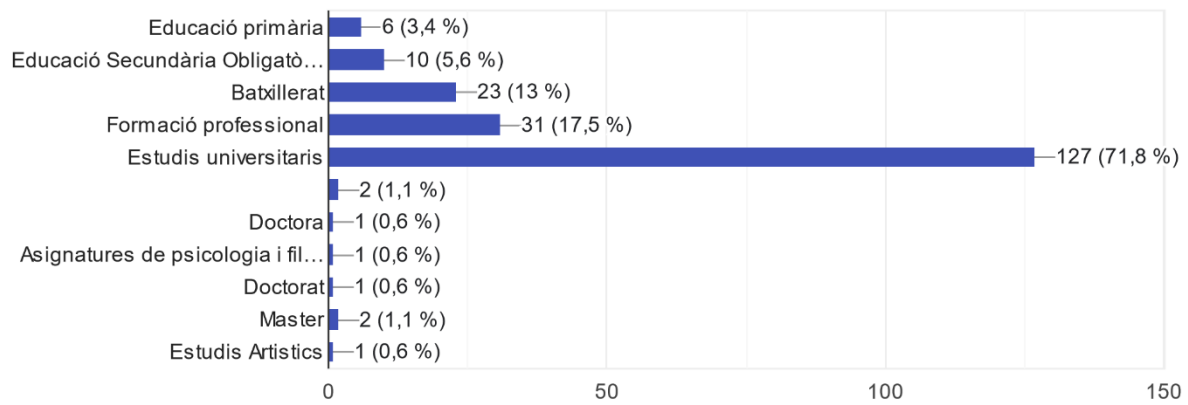
Quina és la teva situació laboral?

177 respuestas

Quin és el teu nivell d'estudis?

177 respuestas

ANNEX III

Entrevistes

Entrevista a David Revelles, 19 de maig del 2023.

P. Des de quan fas de guia turístic?

R. Uns 17-18 anys.

P. Ho compagines amb altres dedicacions?

R. Soc periodista, ho compagino amb la docència, ara mateix surto de la UAB, soc professor associat des de fa 6 anys a la facultat de Ciències de la Comunicació a Bellaterra i també dono classes de màrqueting i publicitat a l'Escola Superior de Relacions Públiques Universitat de Barcelona (ESRP), combino la meua vessant de docència amb la creació i promoció d'aquestes rutes històriques culturals a Barcelona.

P. Com vas conèixer la RACBASJ?

R. La conec quan començo a fer rutes a la Llotja de Mar, els divendres es podia visitar la Llotja, fa com 9 anys, i vaig pensar, doncs... si faig la visita a l'edifici de la Llotja, i tinc la possibilitat... Em van passar el contacte de l'Acadèmia i com els divendres estava allà i feia les dues hores, una hora començava a la Reial Acadèmia i, amb el contacte de la Llotja, fèiem la visita a la resta de l'edifici. I aquí va començar.

P. O sigui, el que et va cridar l'atenció era que... [estava dins la Llotja de Mar?]

R. A mi la cosa que em va cridar l'atenció de l'espai era que és un espai *super*-desconegut. Per a mi, per començar, i evidentment, quan comences a investigar, llegir... descobreixes que la Llotja de Mar és un autèntic tresor, però absolutament desconegut, pels locals —jo sempre treballo per a públics locals, no treballo per a turistes estrangers—, el que em va cridar l'atenció va ser que quan comences a investigar i quan esbrines què va suposar l'*Escuela Gratuita de Diseño* en el seu origen, i després la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi..., que és el primer museu, que és la gran escola de gent com Picasso, Llimona, Campeny, Gaudí... tota aquesta gent... Jo que explico Barcelona, i que són personatges tan coneguts, immediatament descobreixo que això a la gent li agradarà molt. A mi el que m'agrada és sorprendre-la, de dir sabeu que Gaudí o que Picasso van estudiar aquí, que tenim material, documentació d'aquests personatges, que tenim una sala sencera amb originals de Fortuny? Clar, això quan li expliques i la gent ho veu i trepitja l'espai, doncs, és el gran secret de l'èxit d'aquesta visita.

P. És a dir, fas visites a l'Acadèmia des de fa 9 anys?

R. Sí, sí, segur.

P. Quin motiu creus que porta la gent a visitar aquest espai? Per què tu feies la visita a la Casa Llotja i a la Reial Acadèmia, però després vas fer també només a la Reial Acadèmia, oi?

R. Clar, per què després el que faig és com un reportatge, a vegades t'has de focalitzar un tema. Durant aquest any, per exemple, el 50 aniversari de la mort de Picasso, fer una ruta vinculada a Picasso, que comença a la Reial Acadèmia, doncs ho faig des d'aquesta manera. O la commemoració de Damià Campeny, que es va fer una exposició a Mataró —que, de fet, es van emportar un parell de peces de la Reial Acadèmia i tenien la Lucrècia—, doncs visito la Reial Acadèmia i la Llotja de Mar. O sigui, és un espai que et permet explicar, des de diferents perspectives, l'espai, perquè et permet explicar Barcelona, diferents èpoques de Barcelona. I una cosa important —jo crec— és també una qüestió de màrqueting, mai millor dit, com tu —parlo de mi— vens l'espai, perquè clar, jo envio el calendari amb un descriptor de la ruta i clar, has de seduir a la gent, de dir “però això que és? La Reial Acadèmia? Aquí ha estudiat Picasso? Però, aquí està la Lucrècia? Però, aquí...” I clar, això al descriptor, al calendari, és molt important per despertar l'atenció i l'atracció per a aquest espai, insisteixo que una vegada la gent entra allà i quan veu la sala principal, o veu la biblioteca, o veu la sala Fortuny, al·lucinen perquè quan els hi expliques i els contextualitzes quina gent va passar per allà i qui va sortir d'allà, doncs, fem aquesta formació artística. És això el que el sorprèn la gent.

P. En aquest cas, em resulta curiós que de les 92 persones que han participat de l'enquesta fins ara el 30% no sap que l'Acadèmia es pot visitar...

R. Clar, no són conscients d'això... sempre que estem allà a la biblioteca, que dic això del fons bibliogràfic “que sapiguen que de dilluns a divendres de 10 a 14h aquí...” clar, no són conscients d'això...

P. Certament, l'Acadèmia no és tan coneguda. Què creus que necessita o què fa falta fer... [per canviar la situació]? De fet, és una altra pregunta que et volia fer, per la teva experiència, l'Acadèmia hauria de canviar algun aspecte?

R. Jo ja t'ho dic, necessita una acció de comunicació ben feta. Jo treballo per a una agència de comunicació, és un problema que teniu que la gent no és conscient de que existiu, per exemple, això no passa amb altres Reials Acadèmies, la Reial Acadèmia de Medicina, com que tenen a Externalia, que és una empresa que gestiona l'espai i fan coses, doncs fan el sopar dels antics... Per exemple, l'Observatori Fabra, es para veure les estrelles, li donen contingut a una cosa que ja té contingut, però

què fan, a més a més? Externalia va ser client nostre, clar, és que això és fonamental, si no surts als papers locals: al *TimeOut*, al *Periódico de Catalunya*, al Btv, a 8tv, que facis una peça... Imagina't, amb l'any Picasso, què fàcil que seria promocionar la Llotja, dient "sabeu que Picasso... el que va ser Picasso, va començar aquí?" és que això no ho pot dir ningú..., ni [l'Acadèmia de] San Fernando [de Madrid] ni ningú... És que és aquí!

Doncs, el que li falta, des del meu punt de vista, és una bona acció de comunicació per posar en valor el valor que té intrínsec. Tu imagina't, fer un Tik Tok allà a la Reial Acadèmia, a la sala principal, el que és un saló, perquè la gent et conegui, gent jove, però també gent sènior, un Tik Tok no, però Instagram, un bon compte d'Instagram...

P. Remetent-me a l'enquesta. En aquests moments, gairebé un 60% de les persones pensen que no s'ha fet prou publicitat.

R. Ja em sembla poc! Un 60 és poc... és que és això, la clau és aquesta. Insisteixo, això està molt bé a les xarxes, però hi ha més coses, t'has d'adaptar als nous temps, és a dir, no et pots quedar amb fer un anunci de publicitat a *La Vanguardia*, això no val per res, què has de fer? Doncs, per exemple, nous formats, nosaltres fem el podcast del Museu d'Història de Catalunya, i fem el podcast al Museu d'Arqueologia de Catalunya i Arqueoxarxa. No saps l'èxit que té el podcast de l'Arqueoxarxa, per què? Perquè t'explico Empúries trepitjant Empúries. És un podcast d'una horeta caminant amb el director o la directora del jaciment que et toca, amb informació rellevant sobre episodis que han passat allà. Per exemple, per què no un podcast de la Reial Acadèmia? Tens als experts que t'expliquen de Picasso, de Campeny, de Fortuny, de Llimona, de... qui vulguis! Expliques el patrimoni que tens, que la gent no sap l'art que hi ha allà. El podcast per exemple és un format idoni per fer això, però què implica? Implica diners, si tu vols fer una comunicació i contingut ho has de pagar, que algú ho ha de fer. S'ha de fer d'una manera professionalitzada, amb més intensitat, amb una estratègia de comunicació, però clar, això impliquen diners, i ja sabem com va l'Acadèmia, i com van les Acadèmies.

Una altra solució, per exemple, els concerts, per exemple, per què no fas un Twitch dels concerts? I fas una tribuna i que la gent pagui des de casa per veure un concert? Com fan per veure el Liceu. Són noves fórmules amb el contingut de sempre, que clar, al concert poden anar... no sé, 40 o 50 persones, si arriben, o si és un concert que té... però, potser, tens allà una font de financiació que estàs deixant de banda i que la tecnologia t'ofereix. I que no t'arriba només... és a dir, t'arriba al món, al món sencer! Has de comunicar al món sencer, als turistes estrangers, ho has de fer en anglès, en francès, en alemany; fer visites en aquests idiomes; als locals per suposat, però també als de fora.

P. Sí, a més, és molt curiós perquè, quan arriba una visita a l'Acadèmia, sempre pregunto: com t'has assabentat de l'existència d'aquest espai? I, sobretot quan venen turistes, em diuen —i això em sembla molt curiós— no... és que aquest espai, al meu país, ho posava com a lloc imprescindible a visitar... una persona de fora!

R. Si jo he portat gent a la Llotja i a la Reial Acadèmia, senyores del barri, que diuen si jo he viscut tota la vida aquí i no sabia que existia això. I això a mi m'omple de satisfacció, com deia aquell. Perquè li estàs ensenyant a una senyora de tota la vida un tresor que tenia a tocar de la mà i que no havia descobert fins ara. Doncs és això, és posar en valor, i això es posa amb comunicació i amb sensibilitat, i amb voluntat d'apropar un tresor local, als locals i foranis. Evidentment, el món funciona amb diners, però són inversions, no és llançar els diners, és una inversió que després rebràs amb escreix perquè és això. Una de les preguntes que em feies, quin és el meu perfil? El perfil és sènior, gent jubilada, gent que li agrada la cultura, gent que li agrada la ciutat de Barcelona, i clar, és el millor perfil, perquè és gent que té temps lliure per fer una visita entre setmana, que s'ho pot permetre, una visita són 15 euros, s'ho pot permetre qualsevol. I és gent, a més a més, que això li agrada, que li expliquin la ciutat de Barcelona. És una inversió. Si connectes amb aquesta gent, aquesta gent et portaran molts grups, et portarà gent i això, doncs és una feina de promoció, de sensibilitat.

P. De fet, també hi ha un tant per cent bastant elevat de gent que coneix l'Acadèmia a través d'amics o familiars.

R. Clar, tu imagina't, jo porto un grup de 25 persones, aquestes senyores, sobretot senyores, que això és interessant, he dit sèniors i no he dit el gènere —ja ho veus—, aquestes senyores faran fotos, o un vídeo “mira on estic, has vist quina meravella?”, això ho envia per WhatsApp, i això ho reps i dius oh! És que a mi em passa! “Ei que m'han enviat això, m'han dit que fas rutes, em podries enviar el teu calendari? La meva adreça electrònica és aquesta, és que vull fer la teva ruta, perquè m'han enviat això, la Reial Acadèmia” i ja està! Ja ho tens, això, pel meu perfil —i que crec que és el vostre perfil també—, és gent sènior, com et dic, no és gent jove, és gent de 30 cap amunt.

A més de les xarxes, Tik Tok i tot això... un bon Instagram, i un bon canal de contingut. Per això et deia el del podcast. Per exemple, perquè clar, hi ha tantes històries... imagina't tota la gent que forma part de la comissió de la directiva, són gent que en sap més que ningú de l'art, i la música, i tota Barcelona vinculada a... però si no ho expliques, t'ho quedes només per tu! Has d'obrir portes i que la gent entri, i si entren 5 entraran 20 després, perquè aquesta gent quedarà encantada.

En realitat no hi ha secret, és posar-t'hi. Et deia diners, però, sobretot, és sensibilitat. És realment que tu ho vulguis fer.

Entrevista a Mireia Freixa, 23 de maig del 2023.

P. 1. La primera preguntat té a veure amb una observació que vàreu fer, la Irene Gras i tu, al pròleg del llibre *Acadèmia i art* (2016, p. 9) en el qual constateu “les limitacions que presenta en l’actualitat l’estudi sobre les acadèmies de belles arts”, concretament en el cas barceloní. Quines són aquestes limitacions?

R. Les limitacions són, en primer lloc, la poca presència activa dins del món cultural barceloní; però també que les acadèmies en general no estan prou reconegudes per les altres institucions. També té el problema de no ser una gran acadèmia, com la de San Fernando. En gran part és un problema de recursos econòmics i de reconeixement social. L’accés a la documentació també és dispersa. Perquè, clar, una part està aquí, l’altra part s’ha perdut o està a l’escola de belles Arts. La documentació és dispersa.

P. Per fer la història de l’Acadèmia, m’he trobat que encara no hi ha un llibre, catàleg que ho unifiqui tot... [Això també dificulta l’estudi]...

R. El del Marès és molt exhaustiu perquè el Marès ho va veure tot, a més té l’avantatge que no s’havia dispersat el material encara i després els catàlegs d’aquí són incomplets. Una altra cosa que ha passat, és que a aquesta Acadèmia no hi havia cap mena de control, no hi havia ni vedell. Han desaparegut coses, algunes per *mala sombra* i altres perquè algú s’emportava una cosa per estudiar i no les tornava. Crec que la primera tècnica de museu va ser la Victòria [Durá], i això és tardíssim, la primera persona que va fer un catàleg va ser el Francesc [Fontbona]. Vol dir que no hi havia un control de tot el fons que hi havia aquí. El pitjor va ser que quan se’n va anar l’escola de belles arts —el que és que ara és l’escola d’estudis de Llotja— es van dur materials. El material que hi ha aquí és molt parcial si ho compares amb el que hi ha a la Facultat de Belles Arts o al de Llotja, ho complementes.

Una altra cosa és la història paral·lela de l’Acadèmia, és que aquí hi ha hagut la Junta de Monuments, ha tingut unes funcions que ara no té que eren molt importants, llavors això sí que està molt unificat, s’ha de replantejar si és o no Acadèmia, diguem-ne, que en algun moment estava assumit.

P. Continuant amb *Acadèmia i art* (2016, p. 9), al primer paràgraf del pròleg citeu que “les acadèmies de belles arts s’han situat entre les institucions més importants en l’esfera cultural dels darrers segles a Occident”. On diries que se situen avui dia?

R. És cert, han estat fonamentals en tot el referent a la vida artística a Europa, des del segle XVIII i abans. I, sobretot, un espai de debat, tot i que aviat es van convertir en espai constrenyedor pels artistes

d'avantguarda. El cert és que és un tema central a tot Espanya a l'assignatura que tracta el segle XIX. Avui dia necessiten un procés d'autoestima, per començar, i de reconeixement públic.

No estan situades perquè, avui dia, potser uns dels problemes que tenen és que no tenen encara una tasca definida, o sigui, tot això és una mica el problema de la complicadíssima relació amb l'IEC. A l'article del Butlletí explicàvem que quan es va formar l'Institut d'Estudis Catalans, Puig i Cadafalch —que el van fer acadèmic— tenia molt clar que l'Acadèmia —estem parlant del anys 20— havia de tenir un paper respecte a les arts del present i que, en canvi, el de les arts del passat ho havia de fer l'Institut. Llavors, aquí, en [Francesc] Carreras i Candi i d'altres, es van pujar per les parets, però Puig i Cadafalch es va sortir amb la seva. Llavors, ara què passa? L'IEC fou una mica com “Acadèmia d'Espanya”, és com l'Acadèmia de les Acadèmies, llavors té una sèrie d'atribucions que li dona la Generalitat. Per exemple, en altres països, les acadèmies fan els informes de quan un edifici s'ha de tirar a terra... Això ho havia fet aquesta Acadèmia, però ara es fa des de l'IEC. I, a part, que estan molt més ben dotats del que estan les Acadèmies. Ells tenen una feina referencial dintre del que és l'actual Generalitat, venen de la Mancomunitat, i va passar a la Generalitat Republicana. La Mancomunitat l'ha agafat com a Institut, o com a Acadèmia de Catalunya, o com a Acadèmia d'Acadèmies, llavors està dintre de les Acadèmies. Però té un pressupost que triplica el de totes les Acadèmies juntes, que no té res a veure una cosa amb l'altre. També té un prestigi i d'alguna manera també proposa una institució més moderna, però tampoc, a l'hora de la veritat, és més moderna. Per això, i perquè tenen més recursos i tenen algunes atribucions.

Aquí, alguna vegada, ens havien demanat algun informe i el vam fer sobre la Via Laietana, però, en canvi, ells ho fan de manera regular i la gran diferència és de pressupost. A l'IEC no hi ha secció de belles arts és la Històrico-Arqueològica. Però, finalment, les Acadèmies tenen una funció històrica també, i aquesta s'ha de reconèixer en el món actual i sortir de la situació. Jo això de l'autoestima m'ho crec, falta d'autoestima. Aquí hi ha també la Cambra de Comerç, el tema de la propietat del local. És un dels problemes que té l'Acadèmia seriosos.

P. També exposeu que aquestes institucions van destacar “tant com a centres formadors com en qualitat d'organismes reguladors de la pràctica artística, [...] han supervisat, promogut i potenciat el conreu de les diverses disciplines artístiques”. En l'actualitat, a quin o a quins organismes corresponen aquestes tasques?

R. Als centres formadors, Universitats d'Història de l'Art, i de Belles Arts; però crec que tenen un pes creixent les escoles de disseny. Tinc molt clar que fa uns anys, un mecanisme regulador, era la crítica —em refereixo a grans crítics com Alexandre Cirici a Catalunya i tants altres fora que

“marcaven” criteri—. Ara, potser són institucions culturals de prestigi; ho havia estat el Santa Mònica, ara potser també el CCCB, l'ICUB...

P. Hem parlat d'això abans, però, té l'Acadèmia, avui dia, competències de prescriptora en temes artístics i patrimonials en els mateixos termes que abans? Quins aspectes s'han modificat i quins continuen sent els mateixos?

R. La nostra ha fet algun informe valoratiu sobre temes patrimonials, però podria fer-ne molts més. El problema és que, aquesta tasca, el Govern de Catalunya l'encarrega a l'IEC. Ja va haver-hi un litigi entre Puig i Cadafalch i l'Acadèmia quan es va crear l'Institut. Ho vaig publicar al Butlletí. Però l'acadèmia podria tenir molta més presència a la vida pública i això li donaria més poder de prescripció. La Generalitat ho encarrega tot a l'Institut, informes valoratius..., el que passa que és hi ha la tradició que s'encarreguin a experts, o sigui, una cosa és que d'un edifici que s'enderroca que s'ha de fer un informe, a vegades hi ha empreses que ho fan, no ho encarreguen a institucions o a l'Institut, alguna gent ho encarrega directament a empreses. Però el que són, per exemple, valoracions i taxacions d'obres d'art, la tradició pot ser dolenta perquè s'han encarregat a particulars que després passen les seves factures... però, això, com no és obligatori, sinó que és algú que vol que li valorin una obra, no passen per l'Acadèmia i costaria molt de trencar aquesta dinàmica.

P. Al llarg de la història, a l'Acadèmia se li han anat traient atribucions...

R. Sí, la docència... la primera atribució que té més importància és la docència, el control de la docència. La Llotja va estar aquí fins després de la guerra. Per a mi tot això és el pitjor, perdre atribució. Després també, quan depenien directament de Madrid, d'alguna manera, assumien les atribucions que tenien les grans Acadèmies estatals, com la de San Fernando o la de París... aquesta Acadèmia ha portat malament ser una Acadèmia Provincial. La relació amb les grans Acadèmies s'ha portat molt malament. Primer perquè a l'Acadèmia de San Fernando li importen poc les petites. Després, quan es va trencar aquesta dependència, per a la Generalitat —que d'alguna manera volia ser més moderna— això comportava un *lastre*, que era tota la història de la dependència de Madrid. Això també pesa.

El nostre gran poder és el patrimoni que tenim i fer valdre el patrimoni que tenim al MNAC, que això ha canviat una mica. S'ha aconseguit molt.

P. En relació amb els recursos econòmics, als estatus es disposa que la primera font d'ingressos de l'Acadèmia és l'aportació fixa dels organismes oficials, estatals, autonòmics, provincials,

comarcals, municipals i locals. Aquesta aportació econòmica per part de l'administració pública és o no és suficient per al manteniment de la RACBASJ?

R. És totalment insuficient, tot i que té alguns recursos propis, com d'altres Acadèmies. D'altra banda, no està gens resolt el tema d'encaix dins de l'edifici de la Casa Llotja. Això és un greu problema.

P. L'administració pública està marginant les acadèmies?

R. Margina totalment. Això d'alguna manera és el pedigrí, una societat com la catalana, que és una societat que vol ser moderna. No es rep cap ajuda per part de l'Estat, res. Perquè això està traspassat. L'Estat no ha abocat mai diners a les Acadèmies provincials.

P. Respecte de l'administració, el funcionament i el registre d'Acadèmies, hi ha dotze Acadèmies inscrites al registre de la Generalitat, d'entre les quals, tot i que no porta la nomenclatura d'Acadèmia, l'Institut d'Estudis Catalans. Partint del cas de l'Institut d'Estudis Catalans, quin creus que és el criteri a l'hora de registrar, gestionar i coordinar les "Acadèmies" a Catalunya?

R. L'IEC a Catalunya és un cas a part —al meu entendre— perquè la Generalitat de Catalunya l'ha fet seu i té una cobertura que arriba a moltes disciplines. No hi ha una secció estrictament de Belles Arts, sinó la Històrico-Arqueològica, i això des dels seus orígens, perquè no volien trepitjar la feina de l'Acadèmia. De totes maneres, Puig i Cadafalch defensava que l'Acadèmia havia de dedicar-se a temes d'art contemporani i deixar els històrics i patrimonials a l'IEC. Les Acadèmies es coordinen per la Interacadèmica, una superestructura —ara molt viva— i que lluita per defensar els interessos de les Acadèmies.

P. Quant a la destinació de recursos econòmics, i respecte de la notorietat entre unes i altres, és evident que existeixen desigualtats entre "Acadèmies", un exemple clar és l'Institut d'Estudis Catalans. Al marge de les disciplines que abasten, quins altres elements poden determinar aquestes diferències?

R. Crec que és l'estatus que té l'IEC dins de l'actual Generalitat.

P. Faries algun canvi en matèria d'administració, registre i funcionament de les Acadèmies? Quin, o quins?

R. Molts canvis. Els debats que s'han tingut ara dins de la Interacadèmica plantegen que seria millor dependre directament de Presidència o bé passar a les conselleries més pròximes temàticament. Per nosaltres Cultura, Justícia pels de Jurisprudència... però crec que totes les Acadèmies han d'anar plegades per tenir més força, i cal estudiar millor les competències entre Acadèmies i l'IEC.

P. Per què no es despolititzen les Acadèmies?

R. Aquí el problema és que quan es van traspasar les Acadèmies totes van anar a parar a Justícia. A Justícia durant una època les van cuidar molt, ara li fan nosa. Ara està funcionant bé el Consell Interacadèmic, que això és molt important perquè és més d'ara. Quan vaig entrar aquí la Interacadèmica no comptava per res. Ells tenien la idea de que s'havia d'anar a Presidència, perquè Presidència és, en el fons, la que demana els calés i és el prestigi. Si va a Presidència vol dir que és una cosa institucional.

P. Però, això vol dir que quan canviï el Govern...

R. Però sempre passarà el mateix. En última instància hem de dependre de la Generalitat. Ells deien, "hem d'anar a Presidència perquè si van [les Acadèmies] a Presidència vol dir que és una cosa d'interès prioritari pel país i que depèn de la gran Conselleria". Això semblava que estava clar, però va canviar el Govern. Això passarà sempre. En última instància dependrem de la Generalitat, per això, quan tinguem la cosa consolidada, serà quan estarem al marge de la política. Estem en una situació que no és correcta i que és transitòria, perquè es va fer malament el traspàs. És un tema com el que ara tothom parla: que no es va fer bé el pas del franquisme a la democràcia. És el mateix problema, no es va fer bé el traspàs, de la mateixa manera que no es van fer bé tantes coses. Per a mi, la millor eina és la Interacadèmica, això ho tinc molt clar. El millor seria anar a Presidència. Però, com Presidència no ho va veure clar, va dir que es reparteixin per les conselleries, vol dir que de Justícia cuidi de Jurisprudència, que l'Acadèmia de Gastronomia vagi a parar a Agricultura, nosaltres a Cultura... He estat reflexionant —i és una opinió meva— seria pitjor, perquè es perd el valor que tenim si estem juntes. Perquè quan estem juntes també hi ha picabaralles, però, com a mínim, anem totes a una.

Hi ha qui té molt de prestigi, la de Medicina... Hi ha molts problemes a les Acadèmies perquè, per exemple, la de Bones Lletres està en un edifici que és de la Generalitat, les altres estan en un edifici que... el lògic seria que es depengui de la Generalitat, perquè han de ser institucions catalanes, no únicament provincials, sinó catalanes.

Llavors s'han de despolititzar, però quan aconseguim estar on pertoca. El que penso és que falta acabar el traspàs, o sigui, falta fer el procés definitiu de competències, que això es va fer malament i estem pagant les conseqüències.

Un altre dels problemes que ha tingut l'Acadèmia és que és un treball voluntari. La feina de les acadèmies de què es nodreix? Doncs de gent capacitada com pot ser Borja de Riquer... el Francesc Fontbona que són gent que es poden permetre treballar per al país, de manera voluntària, perquè això

és el que està passant a totes les Acadèmies, diguem-ne. Quan es va fer la reunió Interacadèmica, a la qual va assistir a la consellera [de Justícia], el Borja de Riquer va dir claríssimament, que “és el saber del país”, “a les acadèmies hi ha tota la gent que ja no estan en actiu i que ja han passat per edat, però que és l’experiència, vol dir que és aquest el valor de l’experiència”. Tot aquest valor que tenen les Acadèmies i de gent que s’estima el país i que està disposada a treballar pel país, això és el que té de bo, i el que el país no aprofita, diguem-ne.

P. Creus que la normativa afavoreix?

R. No, clarament. Però crec que a través de la Interacadèmica estem en el camí. Ara s’ha posat molt a to.

P. En relació amb els públics. Una part d’aquest estudi se centra en la sociologia cultural. Hi ha estudiosos que contempen l’art com a mirall de les aspiracions de la societat en relació amb l’estructura socioeconòmica i política. El sociòleg Pierre Bourdieu, en la dècada de 1970, va introduir el concepte *habitus* per explicar aquest fenomen; el va definir com a conjunt de disposicions associades a la posició social de l’individu i que causen que les persones d’un mateix entorn social tinguin interessos i gustos similars. Aquest *habitus*, entre d’altres, el conformen el conjunt de coneixements intel·lectuals adquirits mitjançant l’educació, la llar i l’escola i acaba determinant les maneres d’actuar, pensar, sentir... també defineixen el seu gust. Aquest fet té com a conseqüència que, el que en un determinat moment era considerat d’interès per a la societat, en un altre pot deixar de ser-ho. Creus que la situació en la qual es troba l’Acadèmia pot ser fruit d’un canvi d’*habitus* per part de la societat catalana?

R. Sí, jo diria que sí, de la societat catalana i d’altres societats també. Les grans acadèmies espanyoles estan en una situació similar, l’*habitus* no és el mateix. Tot i això, el pes de la història sempre està present i les acadèmies poden fer encara un bon paper.

P. Evidentment l’*habitus* no és el mateix, però el que sí que podem fer és adaptar-nos.

R. Clar. Jo crec que sobretot és important arribar a gent jove. Jo parlava de les acadèmies de disseny, perquè és una gent molt dinàmica, però també els Cercles, Sant Lluc... Penso que això és una via de sortida que tenim. És a dir, adaptar-nos amb un tema més jove, però valorant el que tenim d’ancestral, de pedigrí, per posar una altra paraula.

P. Com explicaries aquesta situació i quina, o quines creus que serien les maneres de revertir-la?

R. Ha estat un problema de canvi d’*habitus* progressiu i que s’ha incrementat en els darrers anys. És paral·lel al fenomen que només veus gent gran a les conferències, concerts i museus. Hi ha algunes institucions que han forçat canviar la dinàmica, el Liceu, per exemple.

Crec que un és problema també de reconeixement social, de tenir més ressò a la premsa, als medis; establir les relacions amb la Cambra de Comerç, la Interacadèmica; delimitar les tasques amb altres institucions com l'IEC. Obrir-se a la gent jove, parlar amb professors universitaris per fer visites; fer servir les xarxes socials; mirar d'organitzar alguns actes que tinguin *ganxo* per a joves. Obrir-se a les escoles de disseny. En fi, fer anar una mica la imaginació.

A la gent també li costa venir perquè és lluny [la RACBASJ]. Per la gent que viu a l'Eixample no és el mateix anar a l'Ateneu Barcelonès que venir aquí. Jo penso que això és el que fa que abans de la pandèmia —quatre o cinc anys—, els actes estaven més plens que ara. La gent venia més.

P. Dius que només veus gent gran?

R. Sí, a tot arreu. És que és així, no és un problema d'aquí, tu et vas a un concert i només hi ha gent gran, te'n vas a una conferència i només hi ha gent gran; te'n vas a l'òpera i ara fan mils equilibris, però només ve gent gran. Llavors, no és un problema només nostre, penso que serà més fàcil per a nosaltres arribar a la gent jove gràcies al tema de les escoles i les acadèmies.

La gent jove ha de socialitzar. És com convertir el actes, la gent ara és diferent. Com es pot recuperar que els actes culturals serveixin també per socialitzar? Perquè són positius. La pregunta que t'hauries de fer és com es fa perquè la gent torni a agafar el plaer de socialitzar en un acte cultural.

Entrevista a Francesc Fontbona, 24 de maig del 2023.

P. Ets l'acadèmic més antic (1989) ara mateix de l'Acadèmia de Belles Arts. Quan vas tenir la primera notícia de l'Acadèmia?

R. De l'Acadèmia... com que m'havia ficat al món de l'art, doncs, em sonava de sempre. Potser la cosa concreta... ja sabia que existia l'Acadèmia i tot plegat, però la cosa concreta va ser que, com que vaig entrar a treballar a l'Enciclopèdia Catalana, a la secció d'art, al primer volum ja s'havia de fer l'article de l'Acadèmia, que no el vaig fer jo, però el vaig encarregar a un senyor que no era acadèmic, però era fill d'un acadèmic —Rafael Benet— i havia estat treballant aquí als anys 50. I després, més endavant, en saber que això existia, vaig venir a bastants ingressos d'acadèmics perquè estaven oberts al públic, i com que em volia dedicar a l'art, era un dels llocs que a vegades venia si m'interessava el tema.

P. Era molt diferent llavors, de com és ara, l'Acadèmia ha canviat molt...

R. Per començar, tots aquests ingressos no es feien aquí, sinó que es feien al Saló Daurat. Perquè aquí dalt, a l'estiu feia molta calor, a l'hivern feia molt fred, no hi havia aire condicionat ni res i aleshores la Cambra cedia sempre; jo mateix, l'ingrés el vaig fer al Saló Daurat. O sigui que aquí dalt, potser havia pujat poques vegades.

P. A més, es feien classes fins al 1967, que se'n va anar l'Escola d'Arts i Oficis, l'actual Escola Llotja.

R. Sí, però tot això és posterior al 67, perquè a l'Enciclopèdia Catalana vaig entrar al 78. Vol dir que la primera *d'això* que vaig tenir de llegir-me una cosa feta per algú d'aquí dintre és posterior al 78. I després a l'Institut Amatller anava molt el Salvador Moreno, que era acadèmic d'aquí, i a ell també el sentia parlar; i al senyor [Josep] Gudiol [Ricart], que era el director de l'Institut Amatller —i el fundador—, també el vaig sentir parlar molt de l'Acadèmia. Per tant, sí, era un lloc que per a mi no era rar.

P. L'estructura de l'Acadèmia ha anat canviant al llarg del temps, normalment sempre hi ha hagut un president, un secretari, un bibliotecari, un tresorer... la direcció del museu [*sic* (estatuts RACBASJ)] quan es va afegir?

R. No en deien director del museu, em sembla que ara tampoc, se'n diu conservador del museu. Ja hi era abans de ser-ho jo, ho havia estat en [Josep Maria] Garrut, l'Ainaud de Lasarte... quan vaig entrar ja feia temps que hi havia conservador de museu, que, d'altra banda, a totes les Acadèmies hi és aquest càrrec.

P. Des de quan existeix aquest càrrec? Ho saps?

R. Això sortirà a l'anuari. Recull tota la informació, hi ha la llista de tots els càrrecs, des del primer que el va ocupar. I sempre queda el recurs, de mirar les actes d'aquell any, a veure com es va decidir que allò s'iniciaria.

P. Anem al tema. En primer lloc, m'ha cridat l'atenció quan, al catàleg, fas la distinció entre acadèmies genèriques i acadèmies històriques. Creus que la societat actual no les distingeix o que les confon?

R. Ara no me'n recordo com ho vaig redactar això, perquè, és clar, hi ha unes acadèmies que són normatives i unes altres que no ho són. L'Acadèmia de la Llengua espanyola és normativa 100%, perquè és la que obliga a fer servir un tipus d'ortografia, i les acadèmies de belles arts ho eren fins ben entrat el segle XIX. S'havia de demanar permís a les acadèmies o ensenyar els projectes importants o inclús no sé si tots, ara no t'ho ser dir; les acadèmies de medicina no eren normatives i

les acadèmies de jurisprudència tampoc. O sigui que hi havia acadèmies que eren més com una societat honorífica a la que anaven a parar professionals distingits i unes altres que sí que marcaven una normativa. Actualment, això a Espanya ja només és l'Acadèmia de la Llengua perquè les altres no marquen cap normativa. Però, és clar, les Acadèmies de Belles Arts marcaven normativa també.

P. On diries que se situen avui dia aquestes acadèmies? En la xarxa cultural actual a Catalunya, on les situaries? Quina és la funció actual de les acadèmies?

R. L'Acadèmia d'origen era un lloc d'ensenyament, a part d'un lloc de marcar una norma. En el moment en què aquest ensenyament va canviant... Als anys 60s se'n van les últimes classes, però ja feia temps que se n'havien anat les altres —feia temps que al “Borsí”, a la plaça de la Verònica, es feien classes— perquè aquí, a més, s'ajuntava Escola de Belles Arts i Escola d'Arts i Oficis, que eren com dos nivells, una era superior i l'altra era mitja, però tot estava radicat aquí, tot era la Llotja. Quan la gent deia “vaig a estudiar a la Llotja” no explicava si anava a estudiar a Belles Arts o a Arts i Oficis. Clarament l'hereu d'això és la Facultat de Belles Arts. I, a més, és que també és hereu perquè tenen quadres que estan en el catàleg i tenen part de l'arxiu i tot plegat; i, a Llotja, la que està a Ciutat de Balaguer, hi ha l'altra part. O sigui, que la part docent ha anat a parar allà, aleshores que s'hi va quedar a l'Acadèmia? Desproveïda com estava de facultat normativa, es va quedar, com les altres acadèmies, un lloc simbòlic, de manteniment d'uns honors, etc. Però és que la nostra té una funció que és la que no s'ha d'oblidar mai, que és que va generar un museu. I, és clar, mantenir la cura d'aquest museu —que a altres acadèmies pràcticament no hi és, perquè totes tenen un petit *museuet*—, l'Acadèmia de Ciències té materials de química, l'Acadèmia de jurisprudència... tal... la de medicina..., i la de Ciències i Arts de la Rambla tenen algun quadre, però no tenen 700 pintures a l'oli, 300 escultures i milers de dibuixos i gravats. Clar, només per això, l'Acadèmia ja té una missió. Tot això d'aquí s'ha anat mantenint; s'han trobat sempre *trucos* de totes menes per restaurar-ho. Abans de ser-hi jo, molt abans, en Gudiol —que va ser acadèmic des dels anys 60—, pagava restauracions d'obres, entre altres raons perquè tenia obert un taller —que el portava un germà seu— de restauració que estava al carrer Ample. És clar, en Gudiol també veia un quadre que estava en mala situació i deia “bueno, va, ja me l'enduré i el restauraré”. Després d'això, vam tenir, diguem-ne la “punyeteria” de fer acadèmics a restauradors també. Vam tenir —que jo no el vaig conèixer— en Manuel Grau que era, en certa manera, el fundador de la ciència de la restauració en el nostre país; un senyor que molt abans de la Guerra Civil, em sembla que en època de la Mancomunitat, va tenir una beca per anar a estudiar restauració a Itàlia i tot plegat. Aquest senyor, era acadèmic, de vegades restaurava coses. I més endavant vam fer acadèmics d'honor a en Josep Maria Xarrié, que era el cap de restauració de la Generalitat. Aquests, en ser ells membres d'honor de la casa, de tant en tant venien i s'emportaven coses i les feien gratuïtament.

P. Això va ser als anys 60?

R. No, això va ser estant-hi jo. O sigui, en Manuel Grau és anterior, però en Xarrié i l'altre ja van ser als anys 80-90s.

P. És en aquesta època quan es comença a cobrar consciència sobre el patrimoni artístic que té l'Acadèmia i a cercar finançament per poder engegar-la una altra vegada?

R. Sí, en teoria, el meu predecessor —que era el senyor Garrut— figurava com a conservador del museu i ja estava fent el catàleg, però la veritat és que cada any deien “el senyor Garrut continua fent el catàleg”, però no veien ni una fitxa. I aleshores jo, com que m'havien elegit i em sentia en deute amb l'Acadèmia —perquè en entrar aquí amb menys de 40 anys, vaig pensar, els hi deus alguna cosa a aquesta gent— i em vaig posar a fer el catàleg pel meu compte. Després en Garrut ja era gran, ho va deixar, i em van elegir a mi membre de la Junta com a conservador del museu. I hi havia un senyor que era polonès i que havia vingut aquí a estudiar arquitectura, estava aquí i, en teoria, a les ordres d'en Garrut. El que va fer aquest senyor, bàsicament, va ser mesurar tots els quadres, com que era arquitecte i tot plegat... A tots els quadres hi havia unes fitxes, estaven totes mesurades per ell, ben mesurades, però, a part d'això, res més perquè molts d'aquests quadres no se sabia ni qui era l'autor, ni s'havia investigat mai. I això va ser el que vaig anar fent en base amb els catàlegs antics, perquè, és clar, des de principis del segle XIX ja hi havia uns catàlegs impresos —uns impresos i uns altres manuscrits—, i després, a l'any [18]33, em sembla, n'hi ha un altre d'imprès, i, més tard, als [18]60 i tants hi ha un altre d'imprès ja més complet. Després, a principis del segle XX em sembla que és a l'any [19]13, n'hi ha un mecanografiat. I amb tot això vaig anar caçant les fitxes de tots aquests catàlegs i anant-los localitzant. I és clar, els vas localitzant, uns eren molt clars, uns altres no eren tan clars perquè *Madonna* o... *La vírgen con niño* o... *Santo*..., i no quedava tan clar, però de vegades per les mides podies arribar a dir “mira, era aquest”. Altres vegades perquè al darrere dels quadres hi havia un número, i dius “ah mira, aquest és el número del catàleg de l'any seixanta i tants”; o al davant també hi havia clavats amb uns claus uns números. A base d'això, al final, vaig anar fent tot el catàleg, però em van quedar molts quadres que no hi eren, són els que vaig publicar al darrere, i que no sé en quin moment es van perdre.

P. O sigui que encara hi ha molta feina per fer, en aquest aspecte?

R. Sí, és clar, però aquí ja no els trobarem, aquests quadres, només del Pau Rigalt ja hi havia una vintena de paisatges —que era el pare de Lluís Rigalt—. Cap d'aquesta vintena de paisatges va aparèixer, i suposo que algun dia sortiran en antiquaris...

P. Creus que una part del problema que ha tingut l'Acadèmia ha pogut ser els trasllats? Que en aquests trasllats s'hagi perdut documentació, obres...

R. Però si de fet han estat aquí tota la vida. Jo no ho crec, perquè han estat aquí, en aquesta planta, tota la vida.

P. És possible que algunes obres s'hagin perdut durant el trasllat de les escoles a mitjan del segle XX?

R. Algunes coses se les van emportar les escoles, però, bàsicament, les obres es van quedar aquí. I les obres que estan a les escoles, també les vaig incloure al catàleg. Que allà se n'hagués perdut alguna, val, ara això sí —i això ho vaig saber molt després de fer el catàleg, no fa pas tant de temps—, la filla d'un pintor em va explicar que el seu pare li havia dit que quan ell era estudiant aquí hi havia uns vedells que es venien quadres i que ningú ho sabia, i que ells quan algú deia “aquest quadre m'agrada, i tal... bueno, doncs, miri, doni'm 300 pessetes i se'l pot emportar” i això dit per la filla d'un que corria per aquí, i era estudiant. No sé si eren molts o pocs, però, són molts els quadres que van...

P. Això què pot denotar? Que no s'està donant prou valor al que es té? És per entendre el tipus d'acció, perquè no és normal...

R. Bueno, aleshores encara hi havia aules a la part del Saló dels Cònsols. O sigui, era Acadèmia i a la vegada era escola i, per tant...

P. Pot ser per ignorància?

R. Jo ho veig un cas rar, perquè normalment els acadèmics entraven molt grans i encara es feien més vells aquí, molts no venien i, si venien, no es preocupaven de les coses. Són gent, que a lo millor tenia molts anys, venien un cop al mes —si venien— i que tampoc no s'enteraven gaire de les coses. Clar, l'Acadèmia és, diguem-ne, propietat i responsabilitat dels acadèmics, però molts no venien aquí i pensaven, bueno, això ja deu dependre d'algú...

P. És que si els acadèmics no donen valor a l'Acadèmia, això explica també la situació en la qual es troba, no? És una falta d'autoestima?

R. Sí, segur. També és veritat que, per exemple, aquí també hi ha músics, doncs, els músics segurament no pensen en els quadres, o hi pensen molt menys. I els artistes moltes vegades pensen que això és molt antic i que l'important és l'art actual. I després hi ha una altra cosa, el president d'aquí, senyor Marès, com que també era director de l'escola, tenia el Museu Marès, era director de l'altra escola, o sigui, era director de l'escola de belles arts i d'arts i oficis, president de l'Acadèmia i

director perpetu del Museu Marès, per ell tot era la mateixa cosa. El dia que ell volia s'enduia quadres al Museu Marès, sense apuntar-ho enlloc, i quan vaig fer el catàleg —i això no ho sabia—, un dia un company em va dir “escolta, al Museu Marès hi ha quadres que, al darrere, porten el segell de l'Acadèmia i porten un número que segurament correspon al catàleg de l'Acadèmia”. Aleshores en Marès ja era mort —quan vaig fer el catàleg, tot i que quan vaig entrar encara era president—, i la directora de l'època em va dir “cap problema, mira-t'ho”, i m'ho vaig mirar sistemàticament i, clar, van sortir potser 20 quadres que eren d'aquí...

P. És sorprenent i, sobretot, pel fet que després, al seu llibre, a la pàgina 364 —encara me'n recordo— faci referències a què l'Acadèmia “ha sido expoliada”.

R. Sí, perquè, per ell, si això anava al Museu Marès no era un espoli, era tot el mateix.

P. Canviant de tema. Ara mateix on situaries les Acadèmies a la xarxa cultural catalana? Diries que es mantenen com a espai museístic?

R. No, en aquest cas, sempre separo la nostra de les altres. Les altres..., suposo que està molt bé que siguin unes entitats que, com que tenen 200 anys de vida, quan hi hagi un cirurgià molt conegut i molt bo, el facin acadèmic de medicina, i a farmàcia igual i tal, però aquí, a part d'això, és el primer museu que hi ha al país. Perquè com a museu, de fet, encara que fos el museu de l'escola i que era destinat a què els alumnes veiessin obra antiga, es compraven coses des de finals del segle XVIII perquè els alumnes tinguessin obres bones com a exemple. Era un museu destinat a la formació dels joves artistes del futur. Però, és clar, allò ja era un museu, i, de fet, en Josep Flaugier, quan va ser director en època napoleònica es va obrir al públic, es va obrir al poble, diguéssim, i ja va ser un museu públic en època del Flaugier. Després, quan s'acaba això, torna a ser un museu més tancat, però al llarg de tot el segle XIX hi ha la consciència que aquí hi ha un museu i en les guies moltes vegades sortia. Quan es va publicar un dels catàlegs, es va posar el nom de “museu”. Clar, no hi havia encara ni el MNAC ni l'antecessor del MNAC, o sigui que el primer museu d'art de Catalunya va ser aquest en realitat sense dir-s'ho.

P. Això és una cosa que m'he fixat, que la Victòria [Durà] ha reivindicat al llarg del temps que va estar aquí, i una de les causes que ella creu que explica la situació actual de l'Acadèmia, és el fet d'haver perdut representativitat en la Junta de Museus.

R. Sí, de fet és el 1907, potser el 1907 no, però una mica més tard sí que va haver-hi representació de l'Acadèmia a la Junta de Museus, a la postguerra ja no. És a dir, l'actual Junta de Museus, que és l'hereva d'aquella —i entremig hi havia l'època de Franco, que va continuar existint la Junta de

Museus i que tenia un paper executiu bastant important—, en època de Generalitat, no es va pensar en l'Acadèmia. Tot i que ho vam reivindicar moltes vegades, vam dir “pensin que el bo i millor de la col·lecció d'aquí està al MNAC en dipòsit...”. Sempre se'ns deia que sí, però mai entràvem a la Junta de Museus. A títol personal, sí, vaig ser membre de la Junta de Museus, però ho era per mi, no representava l'Acadèmia.

P. I per què creus que passa això? Si aquí hi ha una col·lecció que es pot categoritzar, i que, de fet, des de sempre s'ha anomenat “museu”, per què no forma part de la Junta de Museus?

R. Moltes vegades és perquè en el moment adequat no has tocat el ressort adequat, en el moment adequat. Jo ho havia parlat fins i tot amb un conseller, i amb directors generals..., i a tots els hi semblava més o menys bé, però és clar, l'administració és allò que a vegades ho dius a dalt de tot i no arriba a baix perquè es perd pel camí, i a vegades ho dius a baix i no arriba a dalt també perquè es perd pel camí, i això no es va arribar a arreglar mai. Ho hem mirat d'arreglar per altres bandes. Ara mateix, l'actual directora general —i l'anterior—, eren sensibles al *d'això* i hi ha unes subvencions —que no hi eren abans— que venen del Departament de Cultura, però venen, no en tant que nosaltres som membres de la Junta de Museus, sinó perquè ho hem defensat per un altre camí.

P. En aquest sentit, creus que l'administració pública margina, alguna manera, les acadèmies, o aquesta acadèmia en particular? Per què fent una mica de repàs de les normatives de les Acadèmies, he vist que depenen del Departament de Justícia i que hi ha 12 Acadèmies inscrites, d'entre les quals hi ha l'IEC, llavors no em quadrava molt què feia l'IEC, i he entès que aquest institut, vol ser com una mena d'“Instituto de España” sobre les Acadèmies de Catalunya.

R. De fet el model era l'Institut de França (IF), perquè l'IdeE va ser un invent de l'Eugeni d'Ors en època franquista, que imitava l'IF, l'IEC també imitava l'IF, des de la fundació, en l'època de Prat de la Riba el 1917; i és que l'Institut —del qual també soc membre numerari— de fet, és com cinc acadèmies, perquè cada secció té més o menys el nombre d'acadèmics que tenim nosaltres. O sigui, a cada secció de l'institut hi ha 30, 32, 34 membres. Jo soc de la Històrico-Arqueològica, on hi ha historiadors, arqueòlegs i historiadors de l'art, però, llavors, hi ha les dues seccions de ciències, en una hi ha físics, matemàtics i tal; en una altra geografia i tal, després hi ha la secció filològica, que aquesta sí que té valor normatiu, que és la que marca el diccionari normatiu. L'Institut és com cinc acadèmies que estan regides per un consell permanent que hi ha representants de totes cinc. Però, és clar, quan un cop al mes hi ha una reunió de l'IEC, en aquella reunió no s'entra en els detalls de cada una. En els detalls s'hi entra quan tenim la reunió de la historicoarqueològica.

Aleshores, això que em deies, si hi ha una marginació. En certa manera hi deu ser, perquè, per exemple, en la legislació es diu que per declarar monument una cosa, el Departament de Cultura, a part de fer els seus informes —que ho fa la Direcció General de Patrimoni—, aquest informe, que a vegades és gairebé una tesina, perquè et diuen “aquesta casa s’ha de declarar”, llavors, fan l’estudi arquitectònic, un estudi historicoartístic, un estudi de tot. I aleshores aquest estudi, abans que el consell executiu de la Generalitat l’aprovi, ha de passar per l’informe d’una entitat acadèmica. No es diu quina, però sempre passa per l’institut, jo faig molts informes a l’Institut.

P. I no es poden derivar a diferents acadèmies? Per què entenc que la secció de la qual formes part és com si fos... de belles arts?

R. Sí, de belles arts i història perquè és Històrico-Arqueològica, o sigui, allà tant hi som els que estudien a Jaume I, com els que estudien la Guerra Civil, com els que estudien arqueologia, com també la història del dret, la història literària, perquè tot i que hi ha una secció filològica, a la secció historicoarqueològica també hi ha membres d’història literària, d’història de la ciència, o sigui, tot el que és història, arqueologia i d’història de l’art.

P. Sobretot em va cridar l’atenció, que [“L’Institut d’Estudis Catalans és l’ens de referència normativa per a la llengua catalana en el seu conjunt. Treballa amb la visió de ser el referent acadèmic de la llengua i la cultura catalanes, assessorar els poders públics i tenir capacitat d’influència social des de la reflexió, el rigor i la independència de criteri”], “exerceix d’acadèmia de la llengua catalana i de centre d’estudis de recerca en totes les matèries del saber”. És com si no existissin les Acadèmies, sinó només l’IEC.

R. Això passa perquè quan ho va fer Prat de la Riba l’any [19]17, les acadèmies tenien una vida molt letàrgica, o sigui, existien, continuava havent-hi acadèmies de jurisprudència i de medicina i tal, però eren una cosa molt... —i aquesta mateixa— i com que, a més, aquestes acadèmies depenien de l’Estat, a través de les Diputacions, però depenien de l’Estat, les Diputacions no eren una altra cosa que una delegació de l’Estat. I aleshores ell, quan aconseguí que li aprovin la llei de la Mancomunitat —que es fa la Mancomunitat de Catalunya i les quatre diputacions cauen sota un sol paraigua—, que és allò que durà entre el [19]13 i el [19]23 —dura una mica més—, però el 23 hi ha el cop d’estat de Primo de Rivera i de moment no anul·la la Mancomunitat de Catalunya, però sí que la posa en mans de polítics monàrquics que ja trenquen amb la dinàmica que portaven des de l’any [19]13. De fet, són 10 anys, i en aquests 10 anys és quan tot l’equip que anava amb ell que eren l’Eugeni D’Ors, el Puig i Cadafalch, el Josep Pijoan... que eren intel·lectuals molt potents, creen, entre altres coses, l’IEC sense ganes de ficar-se, “les acadèmies, que continuïn tenint la seva vida, però nosaltres farem això”.

P. De fet, Puig i Cadafalch, el que volia de l'Acadèmia de Belles Arts és que es dediqués a l'art contemporani i l'IEC a l'art antic.

R. Bueno, sí, això, clar. Després, quan es va trobar que ell era membre de l'Institut, però també era membre de l'Acadèmia, va voler fer una mica de justícia salomònica, però tampoc va acabar de tenir molta transcendència la voluntat aquesta seva.

P. Tot això també explica la situació d'ara, perquè també és molt notable la diferència de recursos econòmics, el que es destina a l'IEC i a la resta d'Acadèmies.

R. Sí, sí. Això sí, també s'ha de tenir en compte això, que, de fet, l'Institut seria com cinc acadèmies... que segurament, també es destinen més diners a una de les seccions. Però això també és una inèrcia que tampoc la canvies en un dia.

P. Des de quan ets membre de l'IEC?

R. Des del [19]92.

P. Faries algun canvi en matèria d'administració, registre i funcionament de les Acadèmies? Quin, o quins? Canviaries la normativa?

R. Bueno, a veure, en aquests moments la normativa depèn molt de nosaltres.

P. Ho dic també perquè a la Generalitat, el registre correspon al Departament de Justícia que no té massa sentit. Canviaries això, per exemple?

R. Sí, però això em sembla que és una disposició que tampoc ve de molts anys. Em sembla que és d'un moment que el conseller de Justícia a la vegada era president de l'Acadèmia de Jurisprudència —pel que tinc entès—, i sembla ser —això caldria mirar-ho— que aquell senyor, va dir “bueno, com que ara estic a l'Acadèmia de Jurisprudència serà a través de Justícia que vetllarem per això”, però això abans no era així.

P. Parlant amb Mireia Freixa, ella deia que s'estava parlant que el lloc on podien encaixar les Reials Acadèmies és a Presidència, o que també es barallava l'opció que ingressessin a cada conselleria en funció de la matèria.

R. Sí, és clar. Suposo que l'Acadèmia de Jurisprudència hauria de dependre de Justícia, i l'Acadèmia de Medicina de sanitat, i nosaltres del Departament de Cultura... i, sí, potser sí, ara, potser seria una manera també d'esmicolar la unitat de les Acadèmies que ara amb això del Consell Interacadèmic té una mica de voluntat d'unitat. Potser sí que el millor seria que depengués directament de Presidència

que perquè et trobaries que potser a Cultura tant li fa cuidar l'Acadèmia nostra i, en canvi, a Sanitat li interessaria molt cuidar-se de l'Acadèmia de Medicina. És clar, potser sí seria millor que depenguessin de Presidència.

P. Pel que he vist el Consell Interacadèmic està agafant bastant força, les Acadèmies estan cobrant consciència de la seva situació.

R. Sí, però és més una cosa aparent que real. Durant la República també hi va haver un Consell Interacadèmic. Si t'hi fixes, els discursos d'ingrés de l'època de la República, en lloc de posar "Acadèmia... tal, tal", a sobre posa una cosa així com "Consell Interacadèmic" i després, a sota, diu "Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi". Però, moltes vegades aquestes coses són sobre un paper, però a la pràctica no... El de l'IdeE, per exemple —no ho he estudiat a fons—, però juraria que és més solemne que pràctica. Després, en definitiva, és cada Acadèmia la que s'espavila i fa les coses, i moltes vegades amb diàleg directe amb el ministeri oportú. Entremig hi ha l'IdeE perquè l'Eugeni D'Ors, que primer havia fet el mateix aquí —això d'imitar l'IF que aixopluga totes les acadèmies franceses—, després quan es va passar a la falange i a Madrid, va fer el mateix allà i va crear l'IdeE.

P. Llavors, com explicaries les causes de la situació en la qual es troba actualment l'Acadèmia? Llegint V. Durà, ella diu que ha estat per l'abandonament de les escoles, les dificultats econòmiques, la pèrdua de representativitat de la institució a la Junta de Museus, la manca de visibilitat en el context contemporani i els inconvenients que suposa compartir seu amb la Cambra de Comerç... coincideixes o afegiries alguna altra?

R. Una mica tot això que hem anat dient forma part del perquè de la situació actual, vull dir que és cert, moltes d'aquestes coses són certes. Clar, m'imagino aquí l'època en què volaven quadres i tot plegat, i si mires quins eren els acadèmics, i et mires el llibre d'actes i comences a veure uns senyors que ja tenien prou feina, i que a més tenien molts anys i que potser eren trenta, i que només se'n reunien deu.

P. Clar, el canvi d'actitud de la qual parlava Durà, que l'Acadèmia necessitava un canvi d'actitud, el fet de creure que realment alberga un patrimoni molt important per a la història; recuperar tot el que s'ha perdut...

R. Bueno, ja et dic, en Joan Bassegoda el va recuperar, el seu successor, en Jordi Bonet, també. Van ser presidents que van treballar molt per l'Acadèmia.

P. Ets optimista respecte del futur?

R. Sí, a més, s'han pogut tornar a posar al mercat de lloguer els pisos de [l'avinguda] República Argentina, abans donaven quatre duros i ara donen una cosa que està d'acord amb el mercat. O sigui que es continua *passant la maroma*, però com a mínim ja no és aquella desgràcia que era aleshores, que s'havia arribat a parlar de vendre quadres.

P. A desfer una vegada més el patrimoni...

R. Sí, això no era la primera vegada. Al principi de ser aquí —en època d'en Joan Bassegoda president— també es va parlar de vendre quadres i aleshores els artistes, que van dir mira, abans de vendre quadres, nosaltres regalarem a l'Acadèmia algun quadre nostre perquè es venguin a través de la Sala Parés i..., en aquell moment, això es va fer, i no sé si es va arribar a vendre un quadre del [Josep] Roca-Sastre, un quadre de l'Amat [Josep], de Montserrat Gudiol, el [Rafael] Santos Torroella, no era pintor, però com que era cunyat d'en Grau Sala [Emili], va donar un quadre del seu cunyat... Es va tapar una mica i no va caldre vendre res.

P. Les darreres preguntes són en relació amb la sociologia artístic-cultural. Hi ha estudiosos que contempen l'art com a mirall, Bourdieu, Cirici Pellicer... l'art al final és com un mirall de la societat de cada moment.

R. Sí, encara que no ho vulgui, ho és. Totes les coses estan situades en un moment cronològic i estan condicionades per aquest moment cronològic, encara que no pretenguin ser-ho.

P. Una part del meu estudi s'enfoca en aquest *habitus* del qual parlava Bourdieu, que és aquesta predisposició de la societat i el que fa que al final un individu o un grup social tinguin els mateixos gustos i que apreciïn el mateix tipus d'art, per posar un exemple. També pretenc fer un estudi lineal de com ha canviat aquest *habitus*, des que es va constituir l'Acadèmia fins ara, i com una institució com aquesta que va tenir un cert valor, durant una època determinada, ara es troba “abandonada”... per qui? És per la societat? Els mateixos integrants de l'Acadèmia? És un tema polític?

R. És una suma de totes aquestes coses, és clar.

P. Creus que la societat catalana no valora prou aquest espai?

R. Jo ho crec, però també és perquè els mitjans de comunicació tampoc en parlen, o sigui, fixat que quan ingressa algú a una Acadèmia de Madrid surt als diaris, no sempre, però molt sovint. Aquí, quan vaig entrar, vaig sortir a un parell de diaris i encara no sé per què, devia haver-hi algun periodista que em coneixia i aleshores ho va fer sortir, unes notetes, no allò d'un article llarg com passa a les Acadèmies de Madrid, dius “si la gent ja no sap ni que existeixen, doncs, malament els pots valorar”.

Aquí qui sap que això existeix? Doncs els que venen als concerts —que els concerts abans no es feien tampoc—, els que venen per Cases Singulares a veure la casa —que abans tampoc venien—. Ara hi ha una petita part de la societat del país que té més relació amb l'Acadèmia perquè s'ha fet aquesta obertura de portes, que a la vegada també ajuden, però vens a un concert d'aquests i potser hi ha 18 persones o 20 persones; és clar, la meitat va pel músic i l'Acadèmia la meitat, o un tant per cent. Tampoc és un gran ingrés per a l'Acadèmia, però com a mínim hi ha gent que entra aquí i trepitja això. I el 90% d'aquesta gent et diu, és que “jo ni sospitava que això existís”, i els que venen per Cases Singulares tampoc. És a dir que ara, estem una mica més presents en la memòria col·lectiva, però una mica. S'ha de fer molt més, i costa.

P. En aquest cas, parlant d'això de Madrid, la publicitat l'hauria de fer la mateixa Acadèmia...

R. Sí, però, moltes vegades l'Acadèmia ho fa i després... Quan vam treure el catàleg, vam convocar una roda de premsa, però si vam convocar 15 periodistes i en van venir 4 o 3. Els periodistes cada dia tenen coses a fer, al mateix dia si hi ha una cosa que té més ganxo popular, guanya l'altra cosa. No n'hi ha prou que et belluguis. A vegades l'has de fer bellugar a través d'una empresa —que ja n'hi ha—, però clar, aquestes empreses també cobren. És que és un lluç que es mossega la cua. Si no tenim diners per tenir més personal, doncs tampoc tenim diners per pagar una empresa de relacions públiques. És una cosa que s'ha d'anar fent de mica en mica, i que ja es va fent de mica en mica, però s'avança lentament.

P. Fent un repàs de la història de l'Acadèmia, del que sí que m'he adonat és que, en els últims anys s'estan fent coses, és lent, però avança.

R. Sí, en temps d'obertura al públic, en època d'en [Joan] Bassegoda, es feien cicles de conferències que les feien els propis acadèmics, i s'editava el díptic que es repartia i s'enviava a les universitats, aquí i allà... però tampoc després et trobaves la sala plena. Trobaves que venien vint i poc persones —ja podies aplaudir si venien 20 persones—. Cada acadèmic parlava del seu tema, me'n recordo que algú va fer una sobre el Modernisme, en aquella època el propi Bassegoda és el que va fer el gran llibre d'en Gaudí —de fet, és el llibre potser més complet que hi ha del Gaudí— que analitza obra per obra, fins i tot obres menors, partint de documents dels arxius. En Bassegoda va parlar en aquest cicle de l'arquitectura; jo vaig parlar de la pintura. Després es va fer el mateix amb el Noucentisme, després es va fer de pintura medieval...